

VOJTĚCH ŠUSTEK

LIDICE – HISTORICKÝ SYMBOL A SKUTEČNOST

KE KRITICE A INTERPRETACI PRAMENŮ Z DOBY OKUPACE

„Potýkal jsem se s obtížným úkolem. Je lepší, aby nepříjemná historie lidického zločinu zůstala spát, nebo ji mám otevřít? Jak naložit s rozpory mezi pěstovanými legendami a mýty a empiricky doložitelnými fakty?“ Těmito slovy naznačuje historik Vojtěch Kyncl hlavní dilema výkladu příčin, průběhu i následných souvislostí lidické tragédie, o něž se pokusil v nové knižní monografii.¹ Jak napovídá titul knihy i názvy jednotlivých kapitol, chtěl obsáhnout příběh vyvraždění a vypálení Lidic v co nejširším historickém kontextu, ale zabývá se rovněž poválečným trestním stíháním pachatelů zločinu v Lidicích, obnovou obce a úsilím o uchování pietní vzpomínky na povražděné občany Lidic. Zamýšlí se také nad obsahem a smyslem symbolu, kterým se osud Lidic stal pro český národ.

„Druhý život“ Lidic jako symbolu, ale také jako reálného pietního místa-památníku a jako obnovené vsi představuje zajisté svébytný historiografický problém, který si zaslouží samostatný, širě založený badatelský výzkum. Je však sekundární ve vztahu k dějinnému významu, příčinám, průběhu a následkům tragických událostí z 10. června 1942. Je také úzce závislý na přesné rekonstrukci a věrohodném výkladu těchto událostí. K němu se lze dobrat pouze na základě důsledné kritické analýzy dochovaných autentických písemných „úředních“ pramenů a dalších dostupných dobových svědectví.

Z interpretace užší či širší škály pramenných svědectví samozřejmě vycházejí nejen dosavadní odborné práce historiků (jichž je překvapivě jen nevelký počet), ale také různé publikace pietní, vzpomínkové a popularizační (kterých je naopak mnoho).² Společně oběma skupinám je, že ve své většině neusilují o maximální úplnost souboru využitých pramenných zdrojů a že zejména nedostatečně respektují rozdílnou

¹ VOJTĚCH KYNCL, *Lidice. Zrození symbolu*, Academia, Praha 2015 (vyšlo v květnu 2016), 604 stran. Citát je z úvodu knihy, s. 15.

² SROVNEJ JANA MARIÁNKOVÁ ET AL., *Lidice 1942–2002. Soupis publikací, dokumentů a uměleckých děl v rešerších domácích a zahraničních institucí*, Lidice 2002.

hodnotu použitých svědectví. K pramenům nepřístupují komplexně, důsledně kontextově a dostatečně kriticky, neprověřují dobu, okolnosti a účel jejich vzniku, časový odstup od událostí, osobní pozici, situaci a záměr jejich původců atd. To má nezanedbatelné (zkreslující) důsledky nejen pokud jde o výsledný obraz lidických událostí z června 1942 a jeho historiografickou přesnost, ale též pokud jde o „zpětné“ hodnocení protagonistů těchto událostí – viníků, obětí i pouhých svědků, a v neposlední řadě též pokud jde o postižení celkové situace české protektorátní společnosti a „dobové atmosféry“ v týdnech „heydrichiády“. Právě takovýto nedůsledný přístup otevírá prostor pro „legendy a mýty“, pro vágní a často velmi subjektivní soudy např. o morálním stavu tehdejší české společnosti, o bezmezném hrdinství odbojářů a naopak o strachu, zbabělosti, kolaboraci a tedy vlastně spoluvinně nemalé části české populace atd. Náznorným příkladem může být právě kniha Vojtěcha Kyncl, v níž autor hned v úvodu apriorně hovoří o „nepříjemné [!] historii lidického zločinu“ (s. 15).

Autorský záměr a přístup k tématu

Svůj autorský záměr i to, co nového má práce přinést, formuluje Vojtěch Kyncl slovy: „Je to plošný archivní výzkum, který k mému velkému překvapení nebyl nikdy uskutečněn.“ (s. 13) Jeho přáním bylo dosavadní historické poznání rozšířit, upřesnit a napsat obsáhlou souhrnnou monografií. Proto poukazuje na „objevení nových archivů především v Německu“, které podle jeho názoru „otevírá tolik potřebný pohled z ‚druhé strany‘ a ‚po válce“ (tamtéž). Bohužel už nevysvětluje, co míní „novými archivy“ a co „potřebným pohledem z druhé strany“. Vzhledem k hojnému využívání poválečných výpovědí německých pachatelů zločinu v Lidicích, kteří byli ve Spolkové republice policejně vyslýcháni během šedesátých let, předpokládám, že výrazem „nové archivy“ má na mysli právě tyto prameny, které jsou uloženy v pobočce německého Spolkového archivu (Bundesarchiv) v Ludwigsburgu. Je ale pro poznání událostí v Lidicích „zpětný“ pohled Němců, kteří tam v červnu 1942 spáchali zločin, skutečně „tolik potřebný?“ Autor nikde neřeší otázku, v čem vlastně může být přínosný.

Autorův úvod vzbuzuje ve čtenáři dojem, že o příběhu Lidic je v dosavadní české historiografii zamlčována jakási nevídaná a pro Čechy sotva přijatelná, přitom však podstatná část historické skutečnosti. Podle něho je zavádějící i expozice v lidickém muzeu z roku 2006 od autorů Bohumíra

Prokūpka, Pavla Štingla a Eduarda Stehlíka, která je „krásná a emocemi nabitá“ ale „vyhýbá se celé škále problémů válečné a poválečné společnosti“ (tamtéž). Nevím, jak by expozice o příběhu vraždy stovek nevinných lidí mohla neobsahovat velkou dávku emocí. Namísto konkretizace problémů, jimž se expozice údajně vyhýbá, autor jen tvrdí, že „byla řada lidských vlastností obyvatel [Lidic] raději přehlédnuta, aby nenarušily požadovaný obraz“ (s. 14). Kynclovy formulace vyvolávají představu, jako kdyby dosavadní literatura o příběhu Lidic byla nějakou pseudohagiografií jejich povražděných občanů. Autor však na žádnou publikaci, která by přinášela klamavě zidealizovaný obraz Lidic, nepoukazuje.

O velmi zvláštním až nepochopitelném autorově postoji k obětem z Lidic svědčí i výtky adresovaná lidickým ženám, které se v roce 1945 vrátily z německých koncentračních táborů: „Být lidickou ženou se postupem doby stalo povoláním, které svou uhrančivou silou kruté minulosti zasahovalo do soudobého politického dění.“ (s. 12) Považuje snad lidické ženy za osoby, které se domáhaly neoprávněných výhod, nebo na základě prožitého utrpení dělaly kariéru? Toto tvrzení autor ničím nedokládá. Pouze dvě ze sto čtyřiceti tří lidických žen se po únoru 1948 staly součástí establishmentu komunistického Československa.

Podivně působí také další Kynclovy vývody, jako například že „zkušenost sto čtyřiceti tří lidických žen a několika jejich dětí je [...] zhmotněna v lidické pláni a v hrobě, ke kterému se po více než sedmdesát let sjíždějí tisíce ‚věřících‘ v hodnoty lidství. Ti všichni zde hledají odpuštění [?] těch zavražděných.“ (s. 15) Nebo: „Návštěvník při procházce prostorem vyhlazené obce mívá jediný kámen, který je pozůstatkem prvního domu na kraji vesnice. Nad reliktem je cedulka upozorňující, že zde byl osudné noci usídlen nacistický štáb. Nápis úplně zastíňuje [?] závažnější a pro nacistickou diktaturu typičtější historickou skutečnost: holokaust.“ (s. 13) Autor bohužel nevysvětlil, ani proč slovo věřící dal do uvozovek, ani kde a jak je v Lidicích zastíňována historická skutečnost, že Němci během druhé světové války spáchali genocidu na milionech příslušníků evropských národů židovského vyznání a původu.

Práce s dosavadní odbornou literaturou o Lidicích

Na osmi stránkách úvodu se autor zamýšlí nad dosavadním historickým obrazem krutého osudu středočeské obce Lidice a jeho symbolickým významem pro historickou paměť tak, jak se utvářel od čtyřicátých let do dneška. Autor vznáší řečnickou otázku bez otazníku: „Kolikrát

už byla přepracována jejich [Lidice] historie, aby odpovídala aktuální společenské poptávce po nových kontextech.“ (s. 11) Překvapivě se ale vyhýbá jakémukoliv věcnému vyjádření k dosavadní historiografické literatuře o Lidicích. Pouze odkazuje na publikaci *Lidice 1942–2002. Soupis publikací, dokumentů a uměleckých děl v rešerších domácích a zahraničních institucí*.³ Poté Kyncl jmenuje dalších šest autorů, kteří o příběhu Lidic publikovali své práce, ale nejsou tu uvedeny bibliografické údaje jejich publikací, ani se nevyjadřuje k významu těchto prací pro dosavadní historické poznání. Zcela bez povšimnutí nechal Kyncl i knihu Eduarda Stehlíka, který uveřejnil vysoký počet dobových fotografií Lidic a jejich občanů s historiografickým komentářem.⁴

Kyncl však opomenul též knihu, která vnesla do historického poznání příběhu Lidic závažnou mystifikaci, jež se pak déle než tři desetiletí objevovala dokonce i v publikacích seriózních autorů. Jedná se o knihu neblaze proslulého komunistického historika Václava Krále, který v publikaci *Pravda o okupaci*⁵ uvedl, že parašutista František Pavelka, vyslaný v říjnu 1941 z Velké Británie v rámci operace Percentage, se sám přihlásil gestapu a vyzradil adresy vlastenců, které dostal od svých nadřízených ve Velké Británii. Mezi těmito adresami mělo – podle Králova ničím nepodloženého tvrzení – být i spojení na dvě rodiny v Lidicích.⁶ Král se dopustil drzé, ideologicky účelové lži. V roce 1962, kdy svůj výmysl publikoval, byly ovšem v komunistickém režimu prameny k dějinám parašutistických skupin vyslaných z Velké Británie historikům úplně nebo převážně nepřístupné. Nelze se proto divit, že nepravdivá informace o kontaktech do Lidic získaných gestapem údajně od Františka Pavelky se objevila ještě v knize Jiřího Šolce *Bylo málo mužů* z roku 1990⁷, a dokonce i v novém vydání knihy spisovatele Jaroslava Andrejse *Smrt Boha smrti* v roce 1997.⁸ Stejně tak se stal obětí Královy mystifikace také Zdeněk Jelínek, který o adresách do Lidic uvedených v Králově knize psal v monografii *Operace Silver A*, uveřejněné v roce 1992.⁹ Je s podivem, že Vojtěch Kyncl se o Králově podvrhu vůbec nezmiňuje.

³ J. MARIÁNKOVÁ et al., *Lidice 1942–2002*.

⁴ Srovnej EDUARD STEHLÍK, *Lidice. Příběh české vsi*, Praha 2004.

⁵ Srovnej VÁCLAV KRÁL, *Pravda o okupaci*, Praha 1962.

⁶ Srovnej tamtéž, s. 260: „Mezi adresami, které Pavelka vyzradil gestapu, byly i dvě adresy v Lidicích.“

⁷ Srovnej JIŘÍ ŠOLC, *Bylo málo mužů*, Praha 1990, s. 67.

⁸ Srovnej JAROSLAV ANDREJS, *Smrt Boha smrti*, Praha 1997, s. 156.

⁹ Srovnej ZDENĚK JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 1992, s. 13.

V monografii, v níž je autorovou ambicí objasnit podle jeho názoru dosud nepravdivě interpretovaný příběh Lidic, by čtenář fundované vyjádření ke starším zpracováním tématu předpokládal. Vždyť v úvodu své práce o dosavadním historickém výzkumu a o činnosti Památníku Lidice Kyncl napsal: „Co se však nezměnilo, byl zkreslený pohled na události, které se v Lidicích a v souvislosti s nimi udály.“ (s. 16) Místo konkrétní odborné kritiky stavu dosavadního historického poznání autor bohužel pouze generalizuje a vágně zpochybňuje práci vykonanou předchozími historiky i Památníkem Lidice.

Práce s prameny a edicemi

Jako základní zdroj německých dokumentů Kyncl používal, soudě podle odkazů v poznámkovém aparátu, známou edici pravidelných tajných situačních zpráv Bezpečnostní služby říšského vůdce SS (Sicherheitsdienst des Reichsführers SS, zkratka SD).¹⁰ Tu doplnil o významnou edici Goebbelsových deníků,¹¹ edici služebního diáře Heinricha Himmlera,¹² edici tajných Himmlerových projevů¹³ a edici Václava Krále, nazvanou Kynclem *Die Deutschen im Protektorat* (s. 177, pozn. 6). Domnívám se, že autor měl v tomto případě na mysli Královu publikaci o Němcích v Československu 1933–1947.¹⁴ V Králově edici odkazuje na dokument č. 381, s. 480, kde je v plném znění uveřejněno hlášení Horsta Böhmeho z 12. června 1942 o akci proti Lidicím. Mezi edicemi německojazyčných pramenů, ze kterých čerpal, Kyncl neuvádí novou edici pramenů k atentátu na Heydricha a stannému právu, kterou vydal Archiv hlavního města Prahy.¹⁵ Přitom Kyncl prokazatelně pracuje s řadou dokumentů, které byly dva roky před vydáním jeho monografie (!) uveřejněny v prvním svazku uvedené edice.

¹⁰ HEINZ BOBERACH, *Meldungen aus dem Reich. Die geheimen Lageberichte des Sicherheitsdienstes der SS 1938–1945 X.*, Herrsching 1984.

¹¹ ELKE FRÖHLICH, *Die Tagebücher von Joseph Goebbels II. 4. April – Juni 1942*, München 1995.

¹² *Der Dienstkalender Heinrich Himmlers 1941/42*, (Hrsg.) PETER WITTE – MICHAEL WILDT – MARTINA VOIGT ET AL., Hamburg 1999.

¹³ AGNES F. PETERSON – BRADLEY F. SMITH, *Heinrich Himmler Geheimreden 1933 bis 1945 und andere Ansprachen*, Frankfurt am Main 1974.

¹⁴ *Die Deutschen in der Tschechoslowakei 1933–1947. Dokumentensammlung*, (Hrsg.) VÁCLAV KRÁL, Praha 1964 (Acta occupationis Bohemiae et Moraviae).

¹⁵ *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava I.*, (ed.) VOJTĚCH ŠUSTEK, Praha 2012 (= Documenta Pragensia Monographia, sv. 26/1). Edice přináší německé dokumenty a jejich úplné překlady do češtiny. V Kynclově monografii se jí dostalo pouze krátké a obsahově nepřesné zmínky na s. 131–132, poznámka 29.

Z českojazyčných edic je v monografii používána odborná edice textů radiodepeší odvyšovaných parašutisty skupiny Silver A v prvním pololetí roku 1942, které vydal Jan Němeček.¹⁶ Kyncl použil text depeše odvyšované parašutisty ze skupiny Silver A jako nejdůležitější zdroj informací k vyličení přestřelky parašutisty Arnošta Mikše s protektorátními četníky v noci ze 30. dubna na 1. května 1942 u velkostatku Požáry (s. 118n.). V tomto případě je však autorovo využití edice vlastně zavádějící. Počátkem května 1942 neměli muži ze skupiny Silver A, kteří v radiodepeši referovali Vojenské radiové ústředně v Anglii o tragédii u velkostatku Požáry, pochopitelně tolik poznatků, kolik získali o desítky let později historici Zdeněk Jelínek a Václav Krůta.¹⁷ Jejich studie nebyly Kynclm využity a na tomto nedostatku nic nemění ani autorovo doplňování dílčích poznatků, získaných z publikovaného textu radiodepeše Silver A, údaji z poválečné výpovědi Haralda Wiesmanna a z Pamětní knihy četnické stanice Buštěhrad. (s. 118n.)

Historik musí v pramenech při jejich analýze najít dějovou linii, nacházet souvislosti a logiku děje a podat obraz historické události, kterou zkoumá. Nelze pouze opisovat nebo převyprávět jednotlivé prameny bez jejich vzájemné konfrontace a kritického vyhodnocení. Kynclova monografie však sestává převážně z plošného přepisování textů historických dokumentů. Samostatný výklad událostí na základě hlubší kritické analýzy a komparace pramenů zaznívá v nepostačující míře a je často nepřesvědčivý. Domnívám se, že právě proto Kyncl tak bezvýhradně uvěřil obrazu české společnosti a její reakce na druhé stanné právo, jak jej podávala Bezpečnostní služba (SD). Autor dokonce vložil do textu jen poněkud zkrácený odstavec ze zprávy Bezpečnostní služby (SD), a nebýt zpochybňujícího výrazu „údajně“, působila by daná pasáž, jako by se jednalo o jeho vlastní názor. Na s. 78 uvádí: „Zatímco v kruzích inteligence a ve střední vrstvě vyvolal útok škodolibou radost a dosáhl pocitů zadostiučinění, nižší vrstvy českých dělníků byly údajně rozhořčeny, neboť Heydrich byl v jejich očích oblíben pro své porozumění, mnohokrát ukázanou velkorysost a smysl pro spravedlnost.“ Tentýž odstavec zprávy od Bezpečnostní služby (SD) z 5. června 1942,¹⁸ z níž Kyncl čerpal, zní:

¹⁶ Srovnej JAN NĚMEČEK, *Libuše volá Londýn. I. díl, Východočeský sborník historický 3*, 1993, s. 299–351, a TÝŽ, *Libuše volá Londýn. II. díl, Východočeský sborník historický 4*, 1994, s. 213–261.

¹⁷ Srovnej ZDENĚK JELÍNEK, *Výsadek u Křivoklátku*, *Práce muzea v Kolíně 5*, 1989, s. 193–251; VÁCLAV KRŮTA, *K výsadek skupin Bioscop, Bivouac a Steel u Křivoklátku v roce 1942*, *Středočeský sborník historický 20*, 1994, s. 61–72.

¹⁸ Srovnej *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy*

„Zatímco v kruzích inteligence a středních vrstev převládla téměř bez výjimky škodolibost a pocit zadostiučinění, které byly také nepokrytě vyjadřovány, u českého dělnictva vzbudila zpráva až na několik výjimek (např. oberlandrát Kladno) pobouření a odmítavost. V těchto kruzích bylo poukazováno na oberguppenführerovo sociální cítění, mnohokrát projevenou velkodušnost a smysl pro spravedlnost.“¹⁹ Nepředpokládám, že by Kyncl věřil v Heydrichovu velkorysost a smysl pro spravedlnost. Pouze dokládám závislost jeho výkladu na dikci nacistických pramenů. Nekritické přebírání pramenných svědectví v plném znění nebo ve formě jednoduchého převyprávění se vyskytuje bohužel ve všech částech knihy.

Značnými nedostatky trpí také poznámkový aparát. Odkazy na archivní materiál jsou většinou neúplné do té míry, že je mnohdy nesnadné zpětně dohledat archivní prameny, z nichž autor čerpal při heuristice. Například v poznámkovém aparátu, v odkazech na fond Mimořádný lidový soud Praha, je uvedena často pouze zkratka názvu Státního oblastního archivu Praha, tj. SOA Praha, a pak již jen signatura spisu a jméno stíhané osoby, nikoliv název fondu.²⁰ Odkazování na archivní akta postrádá úplnost, odkazuje se pouze na archiv, fond a číslo kartonu,²¹ častěji se vyskytuje nesjednocené slovní vysvětlení, o který dokument se jedná.²² U většiny odkazů chybí číselná signatura, a to včetně těch archiválií, které prokazatelně signaturu mají, tj. jedná se o materiál z uspořádaných fondů. Zvláště bije do očí více než dvacet evidentně mylných odkazů na archivní materiál tam, kde je v poznámkovém aparátu uvedeno NA, ÚŘP-ST, k. č. 4 – pak je napsáno jméno osoby vyslychané po válce československými úřady a poválečné datum výsledku. V seznamu zkratk jsem zkratku ÚŘP-ST nenašel, ale předpokládám, že se jedná o fond Státní tajemník u říšského protektora v Čechách a na Moravě. Tento fond však vznikl v době okupace působností úřadu s němčinou jako jediným úředním jazykem. Proto je zřejmé, že odkazy jsou chybné. Domnívám se, že citované české výslechové protokoly autor našel buď v archivním fondu Ministerstvo vnitra – referát Lidice, anebo ve fondu Československá komise pro stíhání válečných zločinců.

a Morava II., (ed.) VOJTĚCH ŠUSTEK, Praha 2014 (= Documenta Pragensia Monographia, sv. 26/2), dokument č. III/18. Jedná se o zprávu Bezpečnostní služby (SD) datovanou 5. června 1942. V. KYNCL, *Lidice*, s. 78, pozn. 33, mylně uvádí datum 28. května 1942.

¹⁹ Srovnej *Atentát na Reinharda Heydricha II.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokument č. III/18.

²⁰ Srovnej V. KYNCL, *Lidice*, s. 287, poznámka 379: „SOA Praha, LS 228/47, Fritz Stettner.“

²¹ Srovnej tamtéž, s. 383, poznámka 24: „NA, MV-ref. L., k č. 28.“

²² Srovnej tamtéž, s. 144, poznámka 5: „NA, MV-ref. L, k. č. 30, záznam výsledku Harald Wismanna z 3. července 1945.“

Faktografická přesnost

Monografie obsahuje řadu faktografických chyb, jejichž výčet uvádím s odkazem na stránkování knihy. Na s. 92 uvádí autor – na základě záznamu z Himmlerova služebního diáře ze dne 4. června 1942 – jako přesný čas Heydrichova úmrtí 9.24 hodin. V matričním zápisu učiněném o Heydrichově úmrtí je ovšem zaznamenáno, že Heydrich zemřel v 9.00 hodin,²³ což znamená, že Himmler v Berlíně obdržel telefonickou zprávu o Heydrichově smrti s dvacetičtyřminutovým zpožděním. Další chybou je informace o údajné popravě prvorepublikového agrárního politika Viktora Stoupala (s. 89). Ve zprávě Bezpečnostní služby (SD) z 15. června 1942, ze které Kyncl vycházel, se o Stoupalovi hovoří, ovšem nikoliv o popravě, nýbrž o jeho zatčení.²⁴ Stoupal byl tzv. stanným soudem odsouzen k trestu smrti, ale byl hned omilostněn a zemřel až v roce 1944.²⁵ Mylná je také informace uvedená na s. 93, že Lina Heydrichová uprchla z Pannenských Břežan v únoru 1944. Stalo se tak až v dubnu 1945.²⁶ Závažnější chyby se autor dopustil na s. 93, když označil protektorátního ministra školství a lidové osvěty Emanuela Moravce za „nejmenovaného mluvčího vlády a prezidenta Háchy“. Okupační moc pověřila kolaboranta Moravce úkolem vytvářet i dozorovat veškerou propagandistickou činnost českého protektorátního establishmentu.²⁷ Toto pověření bylo oficiální a tisk o tom informoval i českou veřejnost.²⁸ Skutečnosti neodpovídá ani Kynclův údaj na s. 95, že protektorátního prezidenta Emila Háchu a protektorátní vládu doprovázel na Heydrichův pohřeb do Berlína velitel bezpečnostní policie Horst Böhme a šéf pražského gestapa Hans Ulrich Geschke. Pokud by se Böhme 9. června 1942 zúčastnil pohřbu v Berlíně,

²³ Srovnej *Atentát na Reinharda Heydricha I.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokument č. I/57.

²⁴ Srovnej *Atentát na Reinharda Heydricha II.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokument č. III/27.

²⁵ Srovnej *Politická elita meziválečného Československa 1918–1938*, (ed.) FRANTIŠEK KOLÁŘ A KOL., Praha 1998, s. 237.

²⁶ Srovnej LINA HEYDRICH, *Můj život s Reinhardem*, Praha 2012.

²⁷ Srovnej dopis ministra Moravce adresovaný kanceláři prezidenta Háchy, do rukou sekčního šéfa Popelky, z 15. června 1942 (Praha): „Vážený pane sekční šéfe, od prvního okamžiku, kdy jsem se ujal úřadu lidové osvěty, který dnes je samostatným ministerstvem, obrátil jsem se na Vás s žádostí, aby všechny veřejné projevy pana státního prezidenta byly mi v konceptu předkládány k nahlédnutí, poněvadž prakticky odpovídám za vše, co má v Čechách a na Moravě ráz politický.“ NA, fond Presidium ministerské rady, sign. Geheim 1942, kart. 4357. Viz *Atentát na Reinharda Heydricha I.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokument č. I/97, poznámka č. 7.

²⁸ Srovnej Polední list, 27. května 1942, III. vydání, s. 1, nadpis: „Osobní dopis státního prezidenta“, podtitul: „Rozšířená pravomoc ministra Moravce“: „Bude vykonávat dohled nad politicko-kulturní činností také v oněch organizacích a spolcích, které má státní prezident pod svou záštitou.“

K. H. Frank by mu téhož dne v 19.45 hodin nesdělval telefonicky do Prahy příkaz k akci proti Lidicím.²⁹ Podobně Geschke nemohl být 9. června v Berlíně, když se téhož dne večer, jak píše sám Kyncl na s. 149, osobně zúčastnil akce v Lidicích.

Dalším omylem je tvrzení, že „hlavní aktéři atentátu pocházeli symbolicky ze tří částí Československa – Kubiš z Dolních Vilémovic, Valčík z moravské Smoliny a Gabčík ze slovenských Rajeckých Teplíc“ (s. 310). Ač se tento omyl traduje ve starší populárně naučné literatuře, během několikaleté archivní heuristiky se mi nepodařilo najít jakýkoliv důkaz o účasti Josefa Valčíka³⁰ při útoku na Heydricha. Člen skupiny Anthropoid Josef Gabčík nepocházel přímo z Rajeckých Teplíc, nýbrž z nedaleké obce Poluvsie, kde také v době heydrichiády žili jeho rodiče. Nepřesný je rovněž údaj, že 3. června 1942 „skuteční účastníci atentátu ale byli dobře schováni v Praze, Pardubicích a Ležákách“ (s. 134). Všechny známé archivní prameny však nasvědčují tomu, že útočníci na Heydricha, i Josef Valčík, byli v ten den ukryti v chrámu sv. Cyrila a Metoděje v Praze, v Reslově ulici 9.³¹ Údiv vzbuzuje rovněž autorovo naznačování na s. 104, že na akci proti Heydrichovi se podíleli „možná i němečtí antifašisté“. V literatuře ani v pramenech jsem nenašel důkaz o účasti jakéhokoliv německého antifašisty na této akci.

Terminologie a překlad německých textů

Monografie obsahuje také několik omylů zaviněných chybným překladem německy psaných dokumentů. Na s. 89 Kyncl označuje Viktora Stoupala za předsedu České zemské kulturní rady. Vychází přitom ze situační zprávy Bezpečnostní služby (SD), datované 15. června 1942,³² kde se o Stoupalovi píše jako o „Vorsitzenden des tschechischen Landeskulturrates für Mähren“, což je ovšem do češtiny třeba přeložit jako „předseda české zemědělské rady pro Moravu“. Německý výraz „Landeskultur“, tj. zemědělství, je ovšem již dosti archaický. Dalším omylem v překladu je na s. 194 nesprávné uvedení služební hodnosti protektorátního četníka podplukovníka Víta. Autor zde vychází z výpovědi majora ochranné policie Augusta Marwedela a výraz „Oberstleutnant“ překládá do češtiny chybně, jako „nadporučík“. Výraz „Oberstleutnant“ znamená ovšem „podplukovník“. Nesprávné je také autorem používané označení

²⁹ Srovnej *Atentát na Reinharda Heydricha I.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokument č. II/20.

³⁰ Srovnej tamtéž, dokument č. I/107.

³¹ Srov. tamtéž.

³² Srov. *Atentát na Reinharda Heydricha II.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokument č. III/27.

„hejtman“, když píše o důstojníku ochranné policie.³³ Omyl vznikl proto, že německé slovo „Hauptmann“ má v závislosti na kontextu význam buď hejtman, anebo kapitán. V případě policie se nepochybně jedná o hodnost kapitána.

Jako jistý problém se jeví rovněž používání německých zkratk v českém textu monografie. Jestliže některé německé zkratky, jako např. gestapo (Geheime Staatspolizei – Tajná státní policie), nebo NSDAP (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei – Německá nacionálně socialistická dělnická strana) můžeme považovat za již počeštěné výrazy, které lze v českém odborném textu použít, u zkratk SD (Sicherheitsdienst des Reichsführers SS – Bezpečnostní služba říšského vůdce SS) nebo RSHA (Reichssicherheitshauptamt – Hlavní úřad říšské bezpečnosti) je to zatím méně obvyklé. Jiné zkratky, jako např. BdS (pro pojem Befehlshaber der Sicherheitspolizei – velitel bezpečnostní policie) či Stl (pro pojem Staatspolizeileitstelle – Hlavní úřadovna státní policie) nelze ovšem v českých textech, včetně odborné literatury, bez překladu nebo bez vysvětlení používat.³⁴ V monografii je německých zkratk, které nejsou vysvětleny nebo zahrnuty do slovníčku zkratk, značné množství. Považuji to za omyl jazykové redakce.

Určité výhrady lze vznést též k české terminologii. V textu monografie je používán výraz Sudety s takovou samozřejmostí, jako by se jednalo o běžný územně historický pojem, jakými jsou např. Morava či Slezsko (např. s. 66). Přitom výraz Sudety se jako územně-politický pojem začal používat až ve třicátých letech 20. století, a sice jako označení pro pohraniční území Československa osídlené Němci.³⁵ Používání pojmu Sudety bylo úředně zakázáno hned v květnu 1945.³⁶ Pojmy Sudety a sudetští

³³ Srov. V. KYNCL, *Lidice*, s. 183: „[...] a když bylo hotovo, obrátil se velící hejtman od Schutzpolizei k Böhmemu a očekával další rozkazy.“

³⁴ Srovnej V. KYNCL, *Lidice*, s. 112: „V době, kdy K. H. Frank telefonicky přikazoval BdS Böhmemu do Prahy, že akce v Lidicích může být zahájena [...]“. Dále srov. tamtéž, s. 119: „[...] věnec položili i šéf BdS Horst Böhme nebo šéf Orpo Paul Riege.“ Tamtéž, s. 123, je uveden přímý citát z výpovědi bývalého úředníka gestapa Ewalda Hartgeho: „Wiesmann v daném případě musel [...] věděti o tom, jaká zpráva byla o vyšetření podána Stl. Praha.“

³⁵ S odvoláním na knihu německého historika Hanse Henninga Hahna uvádí filolog Václav Velčovský, že pojem „Sudetendeutsche“ použil poprvé v roce 1902 německý politický aktivista Franz Jesser a že Konrad Henlein začal používat pojem Sudetendeutsche Partei [Sudetoněmecká strana] až v roce 1933. Srovnej VÁCLAV VELČOVSKÝ, *Protektorát v korpusu, Studie z aplikované lingvistiky 9/1*, 2018 (v tisku); HANS HENNING HAHN, *Hundert Jahre Sudetendeutsche Geschichte*, Frankfurt am Main 2007, s. 8 – převzato ze studie Václava Velčovského.

³⁶ Srovnej V. VELČOVSKÝ, *Protektorát v korpusu*, pozn. 9 (v tisku). Autor studie odkazuje na Úřední list Československé republiky č. 8 z 24. května 1945. Tamtéž.

Němci lze tedy považovat za nacisty zneužitě termíny, které přežívají i v poválečné politické a propagandistické terminologii, ale neměly by být používány jako odborné historiografické termíny. Autor monografie si při užívání těchto pojmů nezachoval odstup, jakkoliv chápu, že v tématu, o kterém píše, jsou tyto výrazy hodně frekventované (s. 152, 175). Domnívám se, že měl psát „tzv. říšská župa Sudety“. Ovšem už vůbec by na území tzv. Sudet neměl umisťovat např. Olomouc, Lipník nad Bečvou, Zlín, Hranice nebo Velkou Chuchli u Prahy, Pelhřimov či Kladno.³⁷ Tato města a obce nepovažovala za „sudetská“ či „sudetoněmecká“ ani nacistická okupační moc.

Podobně zavádějící je, když Kyncl píše o Němcích žijících na území tzv. protektorátu jako o „sudetoněmeckém obyvatelstvu“ (s. 78–80). Nesprávné je také psaní pojmu protektorát Čechy a Morava s velkým počátečním písmenem „P“, přestože se v historiografii v této formě vyskytuje poměrně často (s. 81). Toto „autonomní území“ nacistické říše se nikdy nestalo subjektem mezinárodního ani československého práva a legálním státoprávním útvarem. Nepříliš šťastným je též výraz „česko-nacistické vztahy“.³⁸ Autor měl zřejmě na mysli postoj českého národa k okupační moci.³⁹ Nesrozumitelné je i autorovo slovní spojení „fiktivní [český] národ“ na s. 304.⁴⁰ Pokud chápeme význam slova „fiktivní“ jako „zdánlivý, smyšlený, neexistující“, není jasné, co je tímto slovním spojením v této souvislosti myšleno.

K interpretaci atentátu na Heydricha a heydrichiády

V prvních kapitolách se Vojtěch Kyncl zabývá životem lidických obyvatel před válkou a počátkem okupace. Vychází přitom převážně ze dvou z většího počtu dochovaných archivních pramenů: z kroniky

³⁷ Srovnej V. KYNCL, *Lidice*, s. 175: „Obdobně se akce účastnili Němci ze Sudet: František Havelka, Stanislav Prosch a Rudolf Wiesner z Olomouce, Jiří Hecht z Havlovic (u Domažlic), František Radlinger z Nové Vsi (u Klatov), Josef Mader z Lipníka nad Bečvou, Robert Hertl z Pácova (u Pelhřimova), Ernst Richter z Velké Chuchle (dnes Praha), Arthur Tomasch z Frýdku-Místku, Karel Kodar z Hranic na Moravě, Karel Schöpel z Zlína nebo Alfred Brosch z Kladna, atd.“

³⁸ Srovnej V. KYNCL, *Lidice*, s. 81: „Na období necelých čtyřiceti dnů druhého stanného práva musíme pohlížet jako na nacisty vyprovokovanou společenskou transformaci, která měla řešit dlouhodobý problém česko-nacistických vztahů v Protektorátu Čechy a Morava.“

³⁹ Filolog Václav Velčovský mi sdělil, že z hlediska sémantiky nelze složit výraz ze slova označujícího národnost (česko-) a politický postoj (-nacistické).

⁴⁰ Srovnej V. KYNCL, *Lidice*, s. 304: „Obzvláště u lidí zapojených do odboje vyvolávala nastolená atmosféra elementární dilema mezi loajalitou k fiktivnímu národu, jehož jednotliví členové zdaleka nebyli jen nejspolehlivějšími patrioty, a zodpovědností za vlastní rodinu či přátele.“

římskokatolické farnosti v Lidicích⁴¹ a z Památníku četnické stanice Buštěhrad.⁴² Mimo jiné se tu věnuje zločinu spáchanému 19. prosince 1938 obyvatelem Lidic Františkem Sajdlem, který ubodal svého devatenáctiletého syna Eduarda.⁴³

V sedmé kapitole nazvané *Poprava Reinharda Heydricha a „záhadný dopis“* (s. 76–85) přistoupil autor k události, kterou se začal naplňovat krutý osud lidické obce. Dne 27. května 1942 provedli českoslovenští parašutisté úspěšný útok na říšského protektora Reinharda Heydricha. Kyncl se průběhem akce proti Heydrichovi vůbec nezabývá. Vysvětluje to takto: „Popisovat opětně útok na Heydricha 27. května 1942 již nemá smysl, protože je obsažen v každé publikaci, která se stanným právem, potažmo československým odbojem zabývá.“ (s. 77) Domnívám se ovšem, že alespoň v poznámkovém aparátu měla být uvedena odborná literatura či významné archivní prameny k této události, zvláště když autor sám kritizuje spoustu informačního balastu o této události v médiích.⁴⁴ V této kapitole se nedozvíme nic ani o „záhadném dopisu“, přestože jsou tato dvě slova v jejím názvu. Autor popisuje pouze velice stručně účinek zprávy o smrtelném zranění Heydricha na politickou náladu české i německé veřejnosti (s. 77–89). Kyncl tu téměř bez výjimky vychází z denních zpráv Bezpečnostní služby (SD), uložených ve formě poválečných úředních fotokopii v Archivu bezpečnostních složek Praha.⁴⁵

41 Srovnej Farní kronika Lidice – viz V. KYNCL, *Lidice*, s. 34, poznámka 10.

42 Srovnej Státní okresní archiv (SOkA) Kladno, fond Četnická stanice Buštěhrad 1871–[1945], kniha Památník četnické stanice Buštěhrad SOkA Kladno, 1928–1945 – viz V. KYNCL, *Lidice*, s. 38, poznámka 14.

43 Srovnej V. KYNCL, *Lidice*, s. 40–43. Jako pramen využil trestní spis Františka Sajdla – viz Státní oblastní archiv (SOA) Praha, fond Krajský soud trestní, sign. Tk XXVI 9857/38. Tato epizoda se stala výchozím bodem děje filmu *Lidice* režiséra Petra Nikolaeva podle scénáře Zdeňka Mahlera (2011).

44 Kyncl uvádí na s. 76: „Tolikrát popisovaný útok na Reinharda Heydricha je už tvořen nejen fakty, ale též vymyšlenými spekulacemi, které jej mají ozvláštnit. Média touží po senzaci a publicisté je rádi přizívají. Byli útočníci dva nebo tři? Stála jedna z tramvají v zatáčce a překážela rozjetému řidiči? Házel parašutista granát pravou nebo levou rukou? Proč Heydrich nestřílel?“

45 Srovnej Archiv bezpečnostních složek (ABS) Praha, fond Vyšetřovací komise pro národní a lidový soud při ministerstvu vnitra, sign. 301-5-2. V poznámkovém aparátu autor uvádí datum vzniku těchto zpráv Bezpečnostní služby (SD), ale čtenář se zpravidla musí domýšlet, že původcem těchto pramenů je Bezpečnostní služba říšského vůdce SS, protože autor to výslovně neuvádí. Srov. V. KYNCL, *Lidice*, s. 78, pozn. 33, dále tamtéž s. 78, pozn. 35–39. Originály těchto dokumentů vytvořených Bezpečnostní službou, celkem 44 situačních zpráv a záznamů z období 27. 5. 1942 až 4. 7. 1942, jsou uloženy v Národním archivu Praha a od roku 2015 zveřejněny v edici: *Atentát na Reinharda Heydricha II.*, (ed.) V. ŠUSTEK.

Při popisu politické nálady české společnosti ve dnech 27. května až 4. června, tj. ode dne útoku na Heydricha až do dne jeho úmrtí, autor nevyužil kromě zpráv Bezpečnostní služby (SD) téměř žádné další prameny ani literaturu. Zřejmě proto ve svém textu vydává za projev „hysterických nálad“ české společnosti „zvěst, podle které bude každý občan, jenž se nemůže prokázat občanskou legitimací nebo úředním potvrzením místa pobytu, zastřelen“ (s. 86). Neví, že se nejednalo o „hysterické nálady“, nýbrž o reálné represivní opatření, jehož důsledkem byly stovky poprav. Toto opatření bylo veřejně ohlášeno již 28. května 1942 výnosem říšského protektora v Čechách a na Moravě o povinnosti policejně se přihlásit k pobytu.⁴⁶ Zprávy o vykonaných popravách za tzv. nesplnění přihlašovací povinnosti uveřejňoval téměř denně protektorátní tisk i rozhlas. Rovněž tak se v Kynclově knize nepíše o pohrůžce uveřejněné ve výnosu říšského protektora o vyhlášení civilního výjimečného stavu v protektorátu Čechy a Morava z 27. května 1942: „Kdo osoby, které měly účast na spáchání atentátu, přechovává anebo jim poskytuje pomoc, anebo má vědomost o jejich osobě, nebo o jejich pobytu, neučiní žádné oznámení, bude zastřelen se svou rodinou.“⁴⁷ Autor se při popisu atmosféry strachu pouze letmo zmiňuje o zahájení rozsáhlých policejních razíí provedených v Praze v noci z 27. na 28. května 1942.⁴⁸ Vůbec nemluví o velké pátrací akci na celém území protektorátu, započaté 29. května 1942 za pomoci tisíců příslušníků německé pořádkové policie, povolanych na základě poplachových plánů německé kriminální policie na protektorátní území z Německa a z Rakouska.⁴⁹

Také dalšímu faktoru, který silně ovlivňoval politickou náladu a úzkostné očekávání české společnosti, tj. sofistikované výhrůžné propagandistické kampani,⁵⁰ se Kyncl věnuje jen okrajově. Za její počátek můžeme považovat tiskové prohlášení úřadu říšského protektora, poté co 29. 5. 1942 Heydrichův nástupce Kurt Daluege přijal na audienci státního prezidenta Háchu a členy protektorátní vlády.⁵¹ Prakticky bez povšimnutí nechává autor výhrůžný rozhlasový projev přednesený 31. května 1942 ministrem školství a lidové osvěty Emanuelem Moravcem,

⁴⁶ Srovnej *Atentát na Reinharda Heydricha I.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokument č. I/28.

⁴⁷ Srovnej tamtéž, dokument č. I/27.

⁴⁸ Srovnej tamtéž, dokument č. I/31.

⁴⁹ Srovnej tamtéž, dokument č. I/32, 33, 34, 51, dále dokumenty č. II/1–8.

⁵⁰ Srovnej *Atentát na Reinharda Heydricha II.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokument č. IV/13, 14, 15, 16, 19.

⁵¹ Daluege tehdy prohlásil: „od nyníška budou za nepřítel považováni i pasivní diváci tohoto velkého světového zápolení a podle toho s nimi také bude naloženo.“ Srovnej tamtéž, dokument č. III/4, poznámka 3, a dokument č. IV/18.

který již otevřeně vyhrožoval střelením rukojmích⁵² a hovořil o možnosti, že by český národ mohl zahynout.⁵³ Toto vystoupení kolaboranta Moravce je prvním veřejným signálem pro odhodlání německé okupační správy přikročit k masivnímu vyvražďování Čechů. Podobné, byť skryté výhrůžky se objevují i v Moravcově proslovu předneseném 2. června 1942 na Staroměstském náměstí v Praze.⁵⁴ Vágní a až příliš stručný popis rafinované a stupňované kampaně německých a českých kolaborantských propagandistů, obsahující výhrůžky genocidou, považují za zásadní nedostatek knihy. V podstatě brání pochopit společenskou atmosféru, v níž se naplňoval osud Lidic. Kombinace každodenního ohlašování vykonaných poprav s výhrůžnou propagandou výrazně ovlivnila rozhodování osob, které svými činy předurčily osud Lidic.⁵⁵

V části nazvané *Smuteční tryzna 9. června 1942* (s. 91–116) popisuje autor dosti podrobně průběh pohřební pompy v Praze, která byla předejrou Heydrichova pohřbu v Berlíně, naplánovaného na 9. června 1942.⁵⁶ Značnou pozornost věnuje i přípravám protektorátních nacistů na Heydrichův státní pohřeb v Berlíně (s. 96–99). Této monstrózní smuteční slavnosti se museli zúčastnit i zástupci údajně většinově loajální české veřejnosti. Autor na s. 96–99 popisuje cestu „delegace českého rolnictva a dělnictva“ do Berlína.⁵⁷ Dále jen stručně líčí audienci, kterou Hitler

⁵² Srovnej tamtéž, dokument č. IV/19.

⁵³ Srovnej tamtéž, dokument č. IV/19: „Stojíme-li jako vlastenci před volbou, zda má národ dále žít bez neplodné inteligence anebo s ní společně zahynout, pak volím záchranu národa a neplodnou inteligenci i se všemi pražskými darmošlapy hodím přes palubu.“

⁵⁴ Srovnej tamtéž, dokument č. IV/24.

⁵⁵ Příkladem je majitel výroby baterií ve Slaném Jaroslav Pála, který nechal předat gestapu podezřelý dopis adresovaný jeho dělnici Anně Maruščákové a tím nevědomky předurčil osud Lidic. Srovnej *Atentát na Reinharda Heydricha I.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokument č. II/12, poznámka 4; dále srov. SOA Praha, fond Mimořádný lidový soud Praha, sign. LS XII 2140/46, trestní spis Jaroslava Pály.

⁵⁶ Autor zjevně neznal dokument vypracovaný v úřadu říšského protektora, jenž zahrnoval časový plán smutečních ceremonií na Hradě, obsazení a trasu smutečního průvodu doprovázejícího Heydrichovu mrtvolu na Hlavní nádraží v Praze. Srovnej *Atentát na Reinharda Heydricha I.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokument č. I/67. Místo toho čerpal informace z výpovědi blíže neurčeného Josefa Böhmeho. Srovnej V. KYNCL, *Lidice*, s. 95, pozn. II. Pravděpodobně se jedná o kriminalistu pražského gestapa Josefa Böhmeho, narozeného 12. dubna 1900 v Chomutově, popraveného v Praze 1. května 1947. Odkazuje na signaturu dokumentu v pobočce Bundesarchivu v Ludwigsburgu. Pokud se tam nachází Böhmeho poválečná výpověď, dostala se tam někdy v šedesátých letech z Československa. Mnohem autentičtější je shora uvedený plán smutečních ceremonií nebo podrobné zprávy Bezpečnostní služby (SD) o Heydrichově pohřebním průvodu Prahou. Srovnej *Atentát na Reinharda Heydricha II.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokumenty č. III/18–21.

⁵⁷ Srovnej V. KYNCL, *Lidice*, s. 96, vychází ze zprávy úředníka Hlavního úseku Bezpečnostní služby (SD) Praha hauptsturmführera SS dr. Schmidta, datované 10. června 1942.

poskytl protektorátnímu prezidentovi a vládě, při níž německý vůdce otevřeně vyhrožoval genocidou českého národa.⁵⁸ Právě audienci Emila Háchy a členů vlády u Hitlera mělo být věnováno daleko více pozornosti a Hitlerovo vyhrožování genocidou Čechů bylo třeba dát do souvislosti s bezprostředně navazujícím rozkazem vyvraždit Lidice. Vždyť ještě večer téhož dne v 19.45 hodin K. H. Frank telefonicky předal veliteli bezpečnostní policie Böhmemu Hitlerův příkaz k akci proti Lidicím.⁵⁹ Zásah proti Lidicím tedy přímo navazoval na Hitlerův monolog pronesený k Háchovi.⁶⁰

Předehra lidické tragédie

Známy příběh milostného dopisu mladého dělníka Václava Říhy z Vrapic dělnici Anně Maruščákové z Holous, který se dostal do rukou kladenského gestapa 3. června 1942, rekonstruuje Kyncl na s. 117–140 na základě již zpřístupněných pramenů, jako je např. Geschkeho zpráva z 5. června 1942 zasláná veliteli bezpečnostní policie Praha a Hlavnímu úřadu říšské bezpečnosti v Berlíně.⁶¹ Vychází též z poválečných svědectví protektorátních četníků, dále z výslechů dopadených příslušníků kladenského gestapa a svědectví Jaroslava Pály, majitele firmy Palaba ve Slaném. Jejich záznamy lze najít např. v trestních spisech Mimořádného lidového soudu Praha.⁶² Autor líčí, jak příslušníci kladenského gestapa vyrobili „případ Lidice“, potom co si vymysleli přítomnost vojáka československé zahraniční armády ve Velké Británii Josefa Horáka, pocházejícího z Lidic, jako „agenta-parašutisty“ a zřejmě i pachatele atentátu, na území protektorátu v Lidicích. Gestapo ke svému vražednému podvodu využilo Řihův dopis Anně Maruščákové a údajnou Řihovu výpověď o tom, že se koncem května s Josefem Horákem potkal nedaleko Lidic.

Srovnej *Atentát na Reinharda Heydricha I.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokument č. I/71. Právě úředníka Bezpečnostní služby (SD) dr. Viktora Schmidta, narozeného 15. února 1904 v Rybářích u Karlových Varů (viz Bundesarchiv Berlin, sign. SSO 87B, osobní spis Viktora Schmidta), V. KYNCL, *Lidice*, na s. 99, mylně označuje za „průvodce z gestapa“.

⁵⁸ Srovnej V. KYNCL, *Lidice*, s. 103–104. Tomuto z hlediska masových vražd Čechů příznačnému Hitlerovu vyhrožování autor bohužel věnoval necelé tři stránky a nevyužil v textu další dva dobové velmi důležité dokumenty – viz *Atentát na Reinharda Heydricha I.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokumenty č. I/76, 77.

⁵⁹ Srovnej *Atentát na Reinharda Heydricha I.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokument č. II/20.

⁶⁰ Daleko větší prostor než událostem v Berlíně (téměř deset tiskových stran) věnoval autor tzv. generálnímu plánu Ost, který se ovšem osudu Lidic týkal jen nepřímo. Srovnej V. KYNCL, *Lidice*, s. 106–116: kapitola Zhacený Generálplan Ost.

⁶¹ Srovnej *Atentát na Reinharda Heydricha II.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokument č. II/12.

⁶² Srovnej SOA Praha, fond Mimořádný lidový soud Praha, sign. LS 7408/46, trestní spis Haralda Wiesmanna a spol., a dále v témže fondu sign. LS XII 2140/46, trestní spis Jaroslava Pály.

Události vedoucí k rozhodnutí gestapa zvolit si právě obec Lidice jako objekt odvetné vražedné akce popisuje Kyncl podobně jako předchozí odborná i populárně naučná literatura. Nikdo z dosavadních autorů si ale nezachoval dostatečný odstup od dochovaných pramenů. Podle mého názoru jediným zcela autentickým pramenem pro rekonstrukci rozhodnutí Němců zvolit si k odvetě právě Lidice je obsah Říhova dopisu předaný gestapu Jaroslavem Pálou.⁶³ S ostatními prameny, které máme dnes k dispozici, bylo v menší či větší míře již v červnu 1942 manipulováno, anebo byly upraveny úředníky kladenského gestapa. Navštědčoval by tomu obsah dálnopisu adresovaný 5. června 1942 Hlavnímu úřadu říšské bezpečnosti (RSHA) v Berlíně vedoucím Hlavní úřadovny státní police Praha⁶⁴ Hansem Ulrichem Geschkem. Ten v dálnopisu uvádí: „M.[aruščáková] nám po předložení mnoha fotografií bez váhání identifikovala Horáka jako muže, se kterým se tenkrát sešla.“⁶⁵ Vyslýchaná Anna Maruščáková však přece nemohla podle fotografie poznat Josefa Horáka jako muže, se kterým se sešla, protože mluvila s Václavem Říhou a ne s Josefem Horákem. Můžeme považovat za jisté, že „identifikovat Josefa Horáka“ ji nátlakem donutilo gestapo, nebo si úředníci gestapa jednoduše v hlášení pro své nadřízené vymysleli, že Horák byl svědkyní identifikován. Na pravděpodobnou fabulaci výpovědi Maruščákové, jejímiž původci byli úředníci kladenského gestapa, poukázal i Kyncl, když napsal: „Skutečně Anna [Maruščáková] ztotožnila oba muže do jedné osoby, nebo si gestapo uvedlo do protokolu upravenou výpověď?“ (s. 130) Bohužel si ovšem již neuvědomil, že podobně účelově jako výpovědi děvčete zkruslovalo gestapo i výpovědi Václava Říhy. Nelze proto přijmout bez výhrady Kynclův názor: „Snad aby neztratil i poslední zbytky důstojnosti, trval Václav Říha, podle [výpovědi kladenského úředníka gestapa] Felkla, na setkání s Josefem Horákem.“ (s. 130) Naopak, pud sebezáchovy musel zatčeného Václava Říhu přinutit, aby vypověděl pravdu, tj. přiznal, že se při rozhovoru s Maruščákovou vydával za Josefa Horáka, o jehož odchodu do československé zahraniční armády věděl z doslechu, protože se chtěl učinit zajímavým. Zájmem gestapa bylo ovšem získat jak od Maruščákové, tak od Říhy „důkaz“ o přítomnosti „agenta-parašutisty Josefa Horáka“ v Lidicích.

⁶³ Originál dopisu se sice nezachoval, ale jeho obsah se dochoval v dokumentech nacistického represivního aparátu a v poválečných výpovědích zúčastněných osob.

⁶⁴ Srovnej *Atentát na Reinharda Heydricha II.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokument č. II/12.

⁶⁵ Srovnej tamtéž.

Zaměstnanci kladenského gestapa, jako byl např. Oskar Felkl, z jehož poválečné výpovědi Kyncl vychází, po válce z pochopitelných důvodů neměli zájem československé policii a soudu přiznávat, že si výpovědi Maruščákové a Říhy sami vymysleli, anebo je zásadně účelově zkreslili. Výhodnější bylo tvrdit, že o přítomnosti Josefa Horáka v Lidicích vypovídal zatčený Říha a svými výmysly tak poskytl záminku pro vyvraždění Lidic.

V souvislosti se zmínkou v Geschkeho zprávě z 5. června 1942 o nejménovaném spolupracovníkovi gestapa – bývalém parašutistovi vyslaném z Velké Británie –, který údajně Josefa Horáka v Anglii znal jako parašutistu, Kyncl uvádí, že není známé žádné další smyšlené svědectví o údajném kontaktu Josefa Horáka s obyvateli Lidic. Na s. 131–132, v poznámce č. 29, k tomu napsal: „Protokol [míněna je dálnopisná zpráva Geschkeho z 5. 6. 1942] cituje ve své práci ‚Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území Protektorátu Čechy a Morava‘ i Vojtěch Šustek, který do vysvětlivky uvádí, že dosud mělo gestapo v držení pouze dva parašutisty, kteří mohli proti Horákovi a Stříbrnému svědčit, což ovšem neodpovídá skutečnosti. Dne 4. června 1942 odeslalo brněnské gestapo kolegům do Bruselu soupis dosud známých parašutistů, působících na území protektorátu. Před zatčením zemřeli Arnošt Mikš, Bohumil Kouba a Ivan Kolařík. O existenci Adolfa Opálky už gestapo také vědělo z vlastního zdroje, jen jej nemohlo nalézt. Ani Gerik, Čoupek, nebo Pechal neprozradili další členy svých výsadek, takže kupříkladu František Pospíšil nebyl prozrazen a v soupise osob nebyl uveden.“

Tato Kynclova poznámka obsahuje hned několik nepravdivých tvrzení. To, co ve své knize uvádí jako údajně moje nesprávné tvrzení, totiž že počátkem června 1942 „dosud mělo gestapo v držení pouze dva parašutisty, kteří mohli proti Horákovi a Stříbrnému svědčit“, v uvedené edici nestojí. Kyncl pochopitelně neuvedl odkaz na stránku, kde jsou ony – podle jeho tvrzení – nepravdivé údaje uvedeny. Neporozuměl zřejmě obsahu poznámky č. 8 u dokumentu č. II/12, která zní: „Jediným bývalým parašutistou z Velké Británie, jehož mohlo gestapo v Praze počátkem června 1942 označit za svého agenta, byl bývalý člen paraskupiny Zinc Viliam Gerik, který se 4. 4. 1942 sám vzdal pražské protektorátní policii, poté co se nervově zhroutil. Při poválečném vyšetřování a soudu s V. Gerikem nebyla prokázána jakákoliv souvislost mezi jeho činností ve službách gestapa a Lidicemi.“⁶⁶

⁶⁶ Srovnej tamtéž.

Kyncl uvádí na s. 131n., v poznámce č. 29, i další nepřesné údaje. Bez udání archivní signatury se zmiňuje o „sopisu dosud známých parašutistů působících na území protektorátu“, který odeslalo 4. června 1942 „brněnské gestapo kolegům do Bruselu“. Ve skutečnosti se jedná o hlášení úřadovny brněnského gestapa vypracované jejím příslušníkem Sigfriedem Pribylem pro Hlavní úřad říšské bezpečnosti (RSHA) v Berlíně, které bylo současně zasláno na vědomí velitelům bezpečnostní policie v Bruselu a Haagu.⁶⁷ Dokument shrnuje poznatky brněnského gestapa o parašutistech na území protektorátu. V dokumentu se píše také o „agentech-parašutistech dosud neznámého pobytu“, mezi nimiž je uveden i František Pospíšil.⁶⁸ Proč autor monografie na s. 132 uvádí, že „kupříkladu František Pospíšil nebyl prozrazen“, mi není jasné. Tvrdí opak toho, co si mohl přečíst v autentickém dokumentu gestapa, pokud jej ovšem opravdu měl k dispozici, jak píše. Kromě Pribylovy zprávy ze 4. června 1942 existuje v Moravském zemském archivu v Brně ve fondu Zemské četnické velitelství Brno celkem 11 hlášení četnictva o neúspěšné štvanci na Františka Pospíšila během května roku 1942.⁶⁹

O pronásledování parašutisty Pospíšila psala řada autorů,⁷⁰ takže skutečnost, že gestapo již od 2. května 1942 vědělo o jeho seskoku a znalo jeho totožnost, je dávno známá. Kyncl v těžce textové poznámce na s. 131n. podává výčet parašutistů, kteří byli počátkem června v rukou gestapa, a suverénně tvrdí: „Ani Gerik, Čoupek, nebo Pechal neprozradili další členy svých výsadek.“ Autor opomenul ve výčtu dopadených parašutistů Františka Pavelku, zatčeného v Praze 25. října 1941,⁷¹ a také

⁶⁷ Srovnej *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava III.*, (ed.) VOJTĚCH ŠUSTEK, Praha 2018 (= Documenta Pragensia Monographia, sv. 26/3), dokument č. V/41 (v tisku).

⁶⁸ Srovnej zpráva Hlavní úřadovny státní policie Brno vypracovaná Sigfriedem Pribylem, Brno, 4. června 1942: „P o s p í š i l František, narozený 23. II. 1918 v Rešicích, Moravské Budějovice, dříve zaměstnán u Bati ve Zlíně. Je vysoký přibližně 178 až 180 cm, silný, širokého obličejce, hnědých dozadu sčesaných vlasů. Seskočil v noci z 27. na 28. 4. 42 u Křivoklátu v Čechách a mohl být o několik dní později zadržen ve Zlíně. Uprchl ovšem a zranil jednoho úředníka střelbou z pistole. O několik dní později byl pronásledován v okolí Brna, kde rovněž několikrát vystřelil na zemědělského dělníka a zranil ho. Pospíšil sám utrpěl střelné zranění pravého stehna. Dosud nebyl dopaden. (Fotografie přiložena).“ Viz *Atentát na Reinharda Heydricha III.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokument č. V/41.

⁶⁹ Srovnej *Atentát na Reinharda Heydricha III.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokumenty č. V/50-61.

⁷⁰ Například ZDENĚK JELÍNEK, *Výsadek u Křivoklátu*, Práce muzea v Kolíně 5, 1989, s. 193–251; dále JAN BŘEČKA, *Operace Bivouac*, Časopis Matice moravské 108/2, 1989, s. 195–209; VÁCLAV KRŮTA, *K výsadku skupin Bioscop, Bivouac a Steel u Křivoklátu v roce 1942*, Středočeský sborník historický 20, 1994, s. 61–72.

⁷¹ Srovnej *Atentát na Reinharda Heydricha III.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokument č. V/3.

Libora Zapletala, zatčeného 2. května 1942 ve Zlíně.⁷² V archivech se dochovaly výpovědi parašutistů Pavelky,⁷³ Čouпка,⁷⁴ Zapletala⁷⁵ a Pechala.⁷⁶ Na tyto dokumenty autor vůbec neodkazuje a není jasné, zda je zná. Ve výsleších parašutistů Zapletala i Čouпка se o Františku Pospíšilovi hovoří, protože byl ve Zlíně udán svým někdejšími spolužáky ze základní školy, později i kolegou z Baťových závodů, moravským Němcem Janem Chvátalem ještě před dopadením obou těchto parašutistů.⁷⁷ Výpovědi Gerika se dosud v archivech nepodařilo nalézt. Přesto také o něm Kyncl tvrdí, že neprozradil další členy výsadků.⁷⁸

Vyhazení Lidic

V části monografie nazvané *Vypálení vesnice* (s. 142–300) se Kyncl zabývá provedením vražedné akce v Lidicích. Píše o vydání rozkazu ke zničení Lidic přímo Adolfem Hitlerem a o následném telefonickém předání rozkazu K. H. Frankem veliteli bezpečnostní policie v Praze Böhmemu (s. 144). Překvapivě ovšem neodkazuje na originální dokument o vydání tohoto příkazu.⁷⁹ Na 152 stranách je popsán průběh vražd lidických mužů u zdi statku rodiny Horákovy, vypalování domů a jejich následná destrukce. Text se věnuje také vraždám občanů Lidic, kteří byli postříleni v Praze-Kobylisích. Naprostou většinu informací získal autor z poválečného vyšetřování, zejména z výpovědí pachatelů zločinu v Lidicích. Založil svůj výklad na málo známých a českou historiografií téměř nevyužitých výpovědích příslušníků německých represivních organizací, jako byly např. ochranná policie, gestapo, SS, ale i armáda, které pocházejí z poválečného vyšetřování provedeného ve Spolkové republice Německo během šedesátých let. Tyto dokumenty jsou uloženy

⁷² Srovnej tamtéž, dokument č. V/40.

⁷³ Srovnej tamtéž, dokumenty č. V/6–12.

⁷⁴ Srovnej tamtéž, dokumenty č. V/46–49.

⁷⁵ Srovnej tamtéž, dokument č. V/40–45.

⁷⁶ Srovnej tamtéž, dokument č. V/63–68.

⁷⁷ Dále srov. výslechový protokol sepsaný 28. srpna 1945 s obviněným Janem Chvátalem u trestní komise nalézací Okresního národního výboru Zlín, narozeným 26. října 1918 v Dolenici, okres Moravský Krumlov, posledně bytem Zlín-Malenovice, ulice Zlínská 482. MZA Brno, fond Mimořádný lidový soud Uherské Hradiště, sign. Ls 40/45, trestní spis Jana Chváta.

⁷⁸ Srovnej V. KYNCL, *Lidice*, s. 131–132, poznámka 29. Je pozoruhodným protimluvem, že Kyncl na s. 119 bez důkazů tvrdí, že Viliam Gerik neprozradil muže z výsadků a současně opět bez důkazů uvádí, že „Gerik se svou spoluprací podílel na zatčení obou Mikšových bratrů (míněn člen paraskupiny Zinc Arnošt Mikš) a nejméně čtyř dalších osob, které Mikšovi pomáhaly“.

⁷⁹ Dokument viz *Atentát na Reinharda Heydricha I.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokument č. II/21.

v pobočce Spolkového archivu v Ludwigsburgu. Chápu, že autor byl při psaní této části své monografie odkázán téměř výhradně na nejméně věrohodný zdroj informací, jakým jsou s velkým časovým odstupem učiněné výpovědi pachatelů, protože nikdo jiný masakr v Lidicích nepřežil a žádný věrohodný svědek o tom po válce nemohl vypovídat. Přesto se domnívám, že Vojtěch Kyncl měl mít k výpovědím německých pachatelů mnohem kritičtější přístup, zvláště když je z velké části v knize cituje v přímé řeči. V textu sice místy, např. u výpovědi spolupachatele Emila Schimmera, upozorňuje na jeho pokus vzbudit dojem, že popravy v Lidicích se konaly na základě soudního rozsudku, a správně upozorňuje na tendenčnost této výpovědi (s. 186n.). Ovšem např. v případě velitele kladenského praporu ochranné policie Augusta Marwedela (s. 194) ponechal bez komentáře jeho výpověď, která naznačovala, že při vypalování obce Lidice aktivně asistovali také čeští protektorátní četníci.⁸⁰ Přitom např. protektorátní a podle Marwedela „český“ četník příjmením „Vid“, uvedený Kynclm jako „nadporučík Vít“, sám sebe považoval za „etnického Němce“ (tzv. Volksdeutscher).⁸¹

Podobně bez komentáře zaznává v knize obhajoba legitimacy represí v Lidicích ve výpovědi Rudolfa Medera, který v šedesátých letech mluvil o údajném nalezení antény k ilegální vysílačce v Lidicích (s. 198). Kyncl v knize neuvedl původce svědectví o údajném projevu zoufalství lidického muže Františka Kubíka těsně před popravou. Kubík měl pár vteřin před výstřelem popravčí čtyři zvolat: „Pánové, řekněte, co na nás chcete vědět, a my Vám to všechno povíme.“ (s. 191) Toto „svědectví“ patří s největší pravděpodobností k poválečným výmyslům nacistů. Je krajně nepravděpodobné, že by se při hromadné popravě lidických mužů mezi Němci našel někdo, kdo by výrok stačil zaznamenat a po léta si pamatoval jméno Františka Kubíka.

U většiny pachatelů zločinu v Lidicích Kyncl neuvádí jejich služební zařazení ani datum a místo jejich narození. Tím je znesnadněno zjištění

⁸⁰ Srovnej V. KYNCL, *Lidice*, s. 194: „U vstupu do Lidic stáli čeští četníci pod vedením nadporučíka Víta. Zastavili mě a řekli, že by se mělo střílet. Už to bylo také slyšet.“

⁸¹ Srovnej *Atentát na Reinharda Heydricha I.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokument č. II/20 (zde je Vít uváděn jako „německý podplukovník Vid“). Důstojník protektorátního četnictva Josef Vít nebyl nadporučík, jak Kyncl mylně uvádí, nýbrž podplukovník. Od 29. října 1941 měl podanou žádost o přiznání německé národnosti. Němcem se stal 6. dubna 1943. Srovnej Fragebogen zur Feststellung der deutschen Volkszugehörigkeit, vyplněný vlastnoručně Josefem Vítem, narozeným 14. dubna 1886 v Náchodě, důstojníkem protektorátního četnictva, rozvedeným, bytem Kladno čp. 1625, z 29. října 1941. Národní archiv (NA) Praha, fond Německé státní občanství, sign. Fi, kart. 843.

jejich totožnosti a tedy i další archivní výzkum. Je přitom pravděpodobné, že po mnohých z těchto pachatelů po válce československé úřady pátraly, někteří možná byli zatčeni a vypovídali. Poválečné pátrání vedlo ke vzniku značného objemu písemností. Překvapuje mne proto poměrně nízký počet odkazů na české archivy, kde je uloženo velké množství poválečných výpovědí zaměstnanců německého represivního aparátu i dalších pramenů k jejich činnosti. Uznávám, že práce s tímto druhem pramenů a jejich kritika jsou obtížné a kritéria jejich věrohodnosti jsou hodně sporná. Přesto si myslím, že při používání výpovědí pachatelů zločinu v Lidicích, kteří byli vyslýcháni v SRN, nebylo bráno dostatečně v potaz, že tyto osoby vypovídaly déle než dvě desetiletí po událostech v Lidicích a že nebylo v jejich zájmu vypovídat pravdivě.⁸²

Dopad a ohlas lidické tragédie

Reakce českých obyvatel protektorátu na vyhlazení Lidic je v kapitole *Nový fenomén Lidice (10.–17. června)* (s. 305–328) podána téměř výhradně podle zpráv Bezpečnostní služby (SD). Kyncl z nich na s. 305 nekriticky přebírá i tvrzení agentů Bezpečnostní služby (SD) o údajném souhlasu dělníků Poldiny huti s postřílením jejich kolegů z Lidic.⁸³ Autor si ani nepokládá otázku, zda v případě, že opravdu někdo z českých dělníků takto mluvil, nešlo o výrok člověka, který se bál, že ho samotného potká stejný osud jako lidické kolegy z Poldiny huti. Tuto informaci si mohl vymyslet kdokoliv z Bezpečnostní služby (SD), aby nadřízeným poskytl „důkaz“ o užitečnosti masakru v Lidicích.

Odezvě vyvraždění Lidic v české veřejnosti je věnováno pouhých osm stran. Autor se minimálně zabývá nejpodstatnějším efektem, který vražedná akce v Lidicích měla: tím, že nacisté dali české veřejnosti jednoznačně na srozuměnou, že buď jim Češi vydají útočníky na Heydricha, nebo že český národ stihne osud Lidic. Právě to se pochopitelně stalo nekonečným námětem komentářů kolaborantského tisku

⁸² Za přínosnou a co do pramenného východiska spolehlivější považuji naproti tomu kapitolu *Židovské komando* (s. 213–225), v níž autor vychází ze svědectví židovských vězňů ghetta Terezín, které 10. června 1942 přivezli Němci do Lidic, aby zahrabali mrtvá těla povražděných lidických mužů. Totéž platí o dalších kapitolách, kde autor popisuje, čím prošly lidické ženy a děti bezprostředně po vražedné akci v Lidicích (s. 227–283). Důležitým zdrojem poznání osudu lidických dětí jsou zejména svědectví polských vězňů koncentračního tábora Chelmno, která Kyncl objevil a ve své knize publikoval. Srovnej V. KYNCL, *Lidice*, s. 213–283.

⁸³ Srovnej text dokumentu in: *Atentát na Reinharda Heydricha II.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokument III/25.

i rozhlasu.⁸⁴ Kyncl nezaregistroval původní, posléze nerealizovaný návrh sturmbannführera SS Martina Wolfa, vedoucího oddělení pro kulturní politiku na úřadu říšského protektora, z 11. června 1942 na zveřejnění filmu, pořízeného při vypalování Lidic, „aby každý Čech viděl, že ohrožuje svoji existenci a existenci svého národa, pokud nespolupracuje na úplném vyhubení všech nepřátel Říše“.⁸⁵ Nedostatečně se autor věnuje i projevu Emanuela Moravce, pronesenému dva dny po zničení Lidic na Zelném trhu v Brně,⁸⁶ v němž se Moravec dovolával osudu Lidic a zcela otevřeně vyhrožoval národní genocidou.⁸⁷

Moravec v brněnském projevu současně vyhlásil zaručenou beztrčnost pro kohokoliv, kdo přivede gestapo na stopu útočníků na Heydricha.⁸⁸ Moravcův slib potvrdil následujícího dne úřad říšského protektora úřední vyhláškou o amnestii.⁸⁹ Trvání amnestie bylo ohraničeno 18. červnem, 20. hodinou. Češi pochopili konec lhůty pro udělení amnestie jako začátek připravovaných genocidních akcí.⁹⁰ Po celém území tzv. protektorátu se mezi Čechy mluvilo o připravované decimaci českého národa, o rozhodnutí Němců zastřelit jednoho člena z každé české rodiny nebo o plánovaném zastřelení 100 000 Čechů, pokud do 18. června nebudou vyzrazeni atentátníci Němcům. Úzkostné očekávání masových represí vydatně příživoval tisk, a to nejen uveřejňováním dalších seznamů popravených, nýbrž i články a komentáři. Velmi výmluvné jsou již nadpisy novinářských příspěvků, jako *Příklad Lidic*⁹¹ nebo *Národ nesmí být spolupachatelem*.⁹² Zločin v Lidicích dodával výhrůž-

⁸⁴ K propagandě v době druhého stanného práva viz VOJTĚCH ŠUSTEK, *Pražané pod tlakem nacistické propagandy během druhého stanného práva na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, in: *Evropská velkoměsta za druhé světové války. Každodennost okupovaného velkoměsta. Praha 1939–1945 v evropském srovnání*, (edd.) OLGA FEJTOVÁ – VÁCLAV LEDVINKA – JIŘÍ PEŠEK, Praha 2007 (Documenta Pragensia 26), s. 427–479.

⁸⁵ Srovnej *Atentát na Reinharda Heydricha II.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokument č. IV/46.

⁸⁶ Srovnej tamtéž, dokument č. IV/48.

⁸⁷ Srovnej tamtéž.

⁸⁸ Srovnej tamtéž.

⁸⁹ Srovnej *Atentát na Reinharda Heydricha I.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokument č. I/81: Vyhláška říšského protektora z 13. června 1942, kterou se doplňuje výnos o vyhlášení civilního výjimečného stavu z 27. května 1942: „Na údaje, jež jsou s to přispět k objasnění atentátu na SS-Obergruppenführera Heydricha, se nevztahuje pohrůžka zastřelením, jestliže budou sděleny nejpozději do 20 hodin dne 18. června 1942 u některé služebny Tajné státní policie nebo jiného policejního úřadu.“

⁹⁰ Srovnej *Atentát na Reinharda Heydricha II.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokument č. III/27.

⁹¹ Srovnej Polední list, 16. června 1942, I. pražské vydání, s. 1, nadpis „Příklad Lidic“, podtitul „Nebylo opomenuto ničeho, aby národ byl včas varován“.

⁹² Srovnej Polední list, 16. června 1942, III. vydání, s. 1: nadpis „Národ nesmí být spolupachatelem“, autor Dr. František Petrovický.

kám genocidou a odhodlání nacistů je realizovat na věrohodnosti.⁹³

Kyncl se jenom letmo a bez bližšího vysvětlení zmiňuje o vyhlášení amnestie, aniž si uvědomuje, že toto poslední vystupňování propagandistického nátlaku a vydírání by nemělo bez masakru v Lidicích potřebný účinek.⁹⁴ Tak mu unikla přímá koncepční souvislost zločinu v Lidicích s vyhlášením amnestie a následným dopadením útočníků na Heydricha. Přitom právě kontrast krutosti demonstrované v Lidicích s příslibem beztrestnosti pro toho účastníka odboje, který začne spolupracovat s gestapem a přivede je k atentátníkům, přiměl parašutistu Karla Čurdu ze skupiny Out Distance k udání jeho spolubojovníků i domácích spolupracovníků a následně německé tajné státní policii umožnil dopadnout parašutisty v pravoslavném chrámu sv. Cyrila a Metoděje v Resslově ulici v Praze.⁹⁵

Poválečné osudy obětí a viníků – případ Alžběty Doležalové

V části knihy věnované poválečné historii Lidic, v kapitole *Lidické ženy* (s. 363–367), podává autor informaci, kolik lidických žen se po osvobození vrátilo do vlasti, a uvádí počty těch, které byly umučeny, včetně názvů koncentračních táborů, kde zahynuly. Zajímavé jsou také informace o vysokém počtu lidických žen, které zemřely během dvou let po osvobození v důsledku útrap v koncentračních táborech. Jsou tu

⁹³ Srovnej pokyn Ústřední tiskové dozorcí služby (Praha) z 13. června 1942, 15:30: „V materiálu Čtk vyjde vyhláška říšského protektora v Čechách a na Moravě k doplnění výnosu o vyhlášení civilního výjimečného stavu ze dne 27./V.42. Vyhláška bude umístěna na 1. str. v šíři dvou sloupců a tučně! Za vyhláškou následují vysvětlivky, které jsou od vyhlášky samostatně odděleny (–) a jsou vysázeny ve dvou sloupcích (nikoli jako vyhláška, která je sice vysázena na šířku dvou sloupců, ale bez rozhraničení). Na vysvětlivky navazuje komentář, ve kterém je zhodnocena spolupráce obyvatelstva, zvláště dělnických vrstev, při pátrání po pachatelích atentátu. Spolupráce tato přinesla velmi kladné výsledky a přispěla k tomu, že mohl býti vydán popis pachatelů. V komentářích budou také učiněny zmínky o tom, že vedle vypsané odměny 20 milionů byly vyplaceny i jiné odměny, jimiž se ocenila dobrá vůle obyvatelstva přispěti k vypátrání. Tvrzení anglické propagandy, že odměna nebude vyplacena, má sloužiti jenom k mýlení obyvatelstva. Nikdo se nemusí obávat učinit udání. Jako odstrašující příklad možno uvést případ Lidic. Bude zdůrazněno, že kdo do 18./VI. neučiní hlášení, jež by mohla vésti k vypátrání pachatele, uvádí v nebezpečí nejen sebe, ale také své okolí. Pozor! Budiž dbáno toho, aby k podpisu vyhlášky slovo pod. (podepsaný) bylo tištěno menším typem, než jméno podepsaného!“ NA Praha, fond Národní soud, sign. TNS 8/46.

⁹⁴ Srovnej V. KYNCL, *Lidice*, s. 307: „Počínaje 15. červnem, kdy již pozvolna opadával šok z lidické msty, věnovala společnost svoji pozornost blížícímu se datu vyhlášené amnestie pro účastníky atentátu či jejich pomocníky.“

⁹⁵ Srovnej *Atentát na Reinharda Heydricha I.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokumenty č. I/82, 83, 84, 85, 101, 107.

zveřejněny i portrétní fotografie dvanácti lidických žen, které se po válce vrátily, čtenáře však nemile překvapí, že autor neuvádí jejich jména. Následující kapitola *Děti do Lidic* stručně popisuje bohužel jen málo úspěšné poválečné pátrání československých úřadů po lidických dětech, z nichž se do Lidic vrátilo pouhých sedmnáct (s. 402).

V části *Poválečné zúčtování* (s. 404–440) se autor zabývá trestním stíháním českého udavače Jaroslava Pály, pohlavárů, jako byli státní ministr K. H. Frank nebo zastupující říšský protektor Kurt Daluege, a rovněž stíháním zaměstnanců venkovní úřadovny gestapa v Kladně. Píše také o vinících, kteří unikli potrestání, jako např. velitel ochranné policie v Kladně August Marwedel a další. Vedle těchto zločinců zařadil Vojtěch Kyncl také kapitolu o lidické ženě Alžbětě Doležalové (s. 437–440). Označil ji jako pachatelku „udavačství ve své nejdopornější podobě“ (s. 437). Jako podklad pro tento odsudek posloužil autorovi jediný pramen – písemné svědectví někdejšího protektorátního štábního strážmistra Evžena Ressler, který sloužil v červnu 1942 na četnické stanici v Buštěhradě, poválečného velitele stanice SNB tamtéž. Ressler zaslal v prosinci 1945 zpravodajskému odboru ministerstva vnitra udání, v němž obvinil Alžbětu Doležalovou, že 2. června 1942 udala na četnické stanici v Buštěhradě svoji podnájemnici Štěpánku Mikešovou jako židovku.⁹⁶ Byla úředně přihlášena jako tzv. árijka římskokatolického vyznání a utajovala své židovství, aby se tak vyhnula protižidovským opatřením německých úřadů. Ressler v dokumentu uvedl, že Doležalová mu měla dokonce vyhrožovat gestapem, pokud by z jejího udání nevyvodil důsledky. Údajným nátlakem Doležalové vysvětloval Ressler, proč ještě téhož dne, společně se strážmistrem Františkem Cábou, Mikešovou vyslechl a zatkl. Z dochovaného německojazyčného hlášení velitele stanice protektorátního četnictva v Buštěhradě, vrchního strážmistra Vojtěcha Babůrka, vyplývá, že Štěpánku Mikešovou převzalo ve večerních hodinách do vazby kladenské gestapo.⁹⁷ Eskortoval ji tam osobně Evžen Ressler.⁹⁸

⁹⁶ Srovnej hlášení velitele stanice SNB Buštěhrad Evžena Ressler pro Ministerstvo vnitra, odbor pro politické zpravodajství, z 11. prosince 1945. NA Praha, fond Ministerstvo vnitra, referát Lidice, sign. 534-23-14, kart. 27.

⁹⁷ Srovnej hlášení velitele četnické stanice v Buštěhradu Vojtěcha Babůrka o zatčení Štěpánky Mikešové kvůli zfalšování přihlášky k pobytu z 2. června 1942. ABS Praha, fond Lidice, různé spisy a protokoly o Lidicích, sign. S-6-13. Dozorce vězňů gestapa v Kladně Hans Guttwenger potvrdil převzetí Štěpánky Mikešové na reverzní stranu kopie Babůrkova hlášení svojí paraťou a poznámkou: „Převzal jsem 1 ženu 2. 6. 42 ve 22,15 hodin.“ Tamtéž.

⁹⁸ Srovnej hlášení velitele stanice SNB Buštěhrad Evžena Ressler pro Ministerstvo vnitra, odbor pro politické zpravodajství, z 11. prosince 1945. NA Praha, fond Ministerstvo vnitra, referát Lidice, sign. 534-23-14, kart. 27.

Kyncl k tomu na s. 437 uvádí: „Dnes již nemůžeme zjistit podrobnosti vyšetřování podobných kauz kladenským gestapem, jelikož všechny dokumenty, kromě několika fotografií popravených lidických mužů a jejich prostrílených průkazů, byly v dubnu 1945 zničeny.“ Dále tamtéž podává své vysvětlení udavačské kauzy: „Až do nenadálé smrti Františka Mikeše 22. března 1942 byla jeho žena finančně zabezpečena a jako švadlena šila pro A.[lžbětu] Doležalovou oblečení nebo domácí textil bez nároku na odměnu. Smrtí chotě přišla o jediný zdroj příjmů a za zakázky požadovala finanční odměnu. Spor vyvrcholil osudovým rozhodnutím Alžběty Doležalové, že podnájemnici udá, a tím ji vypudí ze svého domu.“ Autor však zřejmě nevyhodnotil správně prameny, které k příběhu obou žen našel, a nevím, zda hledal další, které existují. Informaci o tom, že Štěpánka Mikešová měla údajně odmítat šít pro svoji bytnou zdarma, tak získal pouze z Resslerovy výpovědi.⁹⁹ Přitom si mohl např. na dvou dochovaných policejních přihláškách Štěpánky Mikešové k pobytu u rodiny Doležalovy v domě čp. 93 přečíst, že se jednalo o ženu nikoliv vdanou, jak napsal, nýbrž rozloučenou.¹⁰⁰ Přesto na s. 439 uvádí: „Manželé Mikešovi se do Lidic přistěhovali 15. března 1939.“ Jak zjistila archivářka Státního okresního archivu Kladno Jana Cingrová, mezi dochovanými policejními přihláškami obyvatel Lidic se jméno bývalého manžela Štěpánky Mikešové Františka Mikeše nenachází. Našla však úmrtní list Františka Mikeše, který zemřel v kladenské nemocnici 22. března 1942. Zde je jeho rodinný stav uvedený rovněž jako „rozloučený“.¹⁰¹ Policejní přihláška Štěpánky Mikešové také nenavádí tomu, že by byla švadlena. Ve formuláři přihlášky je jako povolání uvedeno „v domácnosti“.¹⁰²

⁹⁹ Srovnej tamtéž: „Mikešová, které jsem sdělil příčinu, důvody zatčení sdělila mi, že Doležalová jest proti ní nepřátelsky zaujatá, že jí nechce zdarma šít, ač tak dříve činila a toto jednání Mikešová omlouvala tím, že po úmrtí manžela dostala pouze menší odstupné, jiného příjmu nemá, proto nemůže nikomu ani majitelce domu zdarma šít a jest odkázána pouze na svůj příjem.“

¹⁰⁰ Srovnej nedatovaná Policejní přihláška Štěpánky Mikešové k pobytu v Lidicích čp. 93. ABS Praha, fond Lidice, různé spisy a protokoly o Lidicích, sign. S–6-13; dále srov. další vyhotovení Policejní přihlášky Štěpánky Mikešové k pobytu v Lidicích čp. 93 datované 1. srpna 1941. SOKA Kladno, archivní fond Archiv obce Lidice, inv. č. 2, policejní přihlášky 1941, kart. 1 (kulturní památka).

¹⁰¹ Srovnej úmrtní list Františka Mikeše, narozeného 10. října 1901 v Břeclavi, účetního adjunkta ministerstva zemědělství a lesnictví, zemřelého 22. března 1942 v okresní nemocnici v Kladně. SOKA Kladno, fond Okresní soud Unhošť, agenda dědictví „D“ 40. léta (index – kn. č. 146, rejstřík – kn. č. 54, spis D 205/42), sign. D 205/42.

¹⁰² Srovnej Policejní přihláška Štěpánky Mikešové k pobytu v Lidicích čp. 93 datovaná 1. srpna 1941. SOKA Kladno, archivní fond Archiv obce Lidice, inv. č. 2, policejní přihlášky 1941, kart. 1 (kulturní památka).

Závažnějším argumentem ke zpochybnění věrohodnosti Resslera „svědectví“ je ovšem hlášení velitele četnické stanice Buštěhrad Vojtěcha Babůrka pro kladenské gestapo, které Kyncl v knize na s. 53 uveřejňuje v překladu i formou faksimile (s. 55). V Babůrkově hlášení o zatčení Štěpánky Mikešové z 2. června 1942, adresovaném kladenskému gestapu totiž není o Alžbětě Doležalové a jejím udání ani slovo. Tato skutečnost je v příkrém rozporu s tehdejší praxí protektorátního četnictva a protektorátní policie. Pokud Češi ve službách protektorátního četnictva a policie přijímali jakékoliv udání, v hlášení přímým nadřízeným i gestapu jméno udavače vždy uváděli.¹⁰³ Činili tak nejen kvůli dalšímu vyšetřování, tj. ze služebních důvodů, ale také proto, aby měli alibi s ohledem na mínění Čechů ve svém okolí, a zejména pro poválečné vyšetřování československými úřady. Pokud by Doležalová svoji podnájemnici opravdu udala, pak by velitel četnické stanice v Buštěhradu Babůrek v hlášení pro kladenské gestapo ve vlastním zájmu její jméno uvedl. Neudělal to jednoduše proto, že Doležalová udání neučinila.

Přítom Babůrek, jak autor sám na s. 434n. uvádí, byl po válce obviňován z nadměrné služební horlivosti a de facto kolaborace. Kdyby v této situaci mohl předložit důkazy o tom, že mezi lidickými ženami se vyskytla udavačka, získal by tím před soudem psychologickou výhodu.¹⁰⁴ Mohl by poukazovat na to, v jak těžkých podmínkách za okupace pracoval, když udavačka byla dokonce i mezi obyvateli Lidic. Totéž platí o zaměstnancích kladenského gestapa. Oni by měli mnohem silnější motivaci než četník Babůrek mluvit o udavačce z Lidic, pokud by nějaká existovala. Bezvýsledně jsem hledal jakoukoliv zmínku o Štěpánce Mikešové a o domnělé udavačce Alžbětě Doležalové také v poválečných výslechových protokolech zaměstnanců kladenského gestapa: Wilibalda Bürgerera,¹⁰⁵ Franze Brixela,¹⁰⁶ Oskara Felkla,¹⁰⁷ Heinricha Fabera,¹⁰⁸

¹⁰³ Srovnej prohlášení vrchního četnického strážmistra Karla Půlpána o zastřelení radiotelegrafisty paraskupiny Silver A Jiřího Potůčka, Doubravice, 2. července 1942. Půlpán uvádí celé jméno a bydliště Josefa Fitzbauera, který parašutistu Potůčka udal. *Viz Atentát na Reinharda Heydricha III.*, (ed.) V. ŠUSTEK, dokument č. V/80.

¹⁰⁴ Srovnej výpovědi Vojtěcha Babůrka ze 4. června 1947, 16. června 1947, 23. června 1947 a 19. července 1947. SOA Praha, fond Mimořádný lidový soud Praha, sign. LS 519/48, trestní spis Vojtěch Babůrka.

¹⁰⁵ Srovnej ABS Praha, fond Výpovědi zaměstnanců gestapa a SD, sign. 52-1-45.

¹⁰⁶ Srovnej tamtéž, sign. 52-1-37.

¹⁰⁷ Srovnej tamtéž, sign. 52-1-86.

¹⁰⁸ Srovnej tamtéž, sign. 52-1-80.

Alfreda Forkla,¹⁰⁹ Waltera Forstera,¹¹⁰ Otto Gehleho,¹¹¹ Hanse Guttwienigera,¹¹² Petera Porsta,¹¹³ Rudolfa Vlčka¹¹⁴ a Haralda Wiessmanna.¹¹⁵

Kyncl nevzal v úvahu ani to, že na obou dochovaných policejních přihláškách Štěpánky Mikešové jsou uvedena jména jejích rodičů: otec Moric Lewinger a matka Růžena, rozená Tausiková. Každý, kdo si za okupace přečetl její policejní přihlášku, věděl, že je dcerou židovských rodičů. Na tom neměnilo nic ani římskokatolické vyznání Štěpánky Mikešové. Skutečnost, že tato žena žila až do zatčení v Lidicích jako tzv. árijka, lze vysvětlit jen tím, že buštěhradští četníci i ti obyvatelé Lidic, kteří četli její policejní přihlášku, předstírali, že o jejím židovství nevědí. Kyncl ani neuvádí, zda Mikešová měla tzv. registrační číslo protektorátního žida. Skutečně ho měla, ale bohužel se mi nepodařilo zjistit, zda jí bylo přiděleno ještě před zatčením.¹¹⁶ Pokud by jí bylo přiděleno před 2. červnem 1942, znamenalo by to, že se jí židovský původ dařilo tajit pouze v nejbližším okolí za mlčenlivé benevolence buštěhradských četníků, nikoliv před německými úřady. Není to vyloučeno už vzhledem ke skutečnosti, že její rodiče byli v lednu 1943 deportováni do Terezína a v září téhož roku do vyhlazovacího tábora v Osvětimi.¹¹⁷

Přišel však 27. květen 1942, kdy českoslovenští parašutisté úspěšně zaútočili na Reinharda Heydricha. Tato akce odboje vedla nacisty k rozpoutání teroru a k drastickým represivním opatřením. Patřilo k nim vyhlášení stanného práva a pod pohrůžkou trestem smrti velmi důsledně vyžadovaná povinnost přihlásit se k pobytu. Pro lidi skrývající se v ilegalitě to bylo nebezpečné a z hlediska práce nacistické policie účinné opatření. Častým, rozhlasem a tiskem uveřejněným zdůvodněním poprav bylo „nesplnění povinnosti přihlásit se k pobytu“. To se v řadě případů týkalo

¹⁰⁹ Srovnej tamtéž, sign. 52-1-93.

¹¹⁰ Srovnej tamtéž, sign. 52-1-94.

¹¹¹ Srovnej tamtéž, sign. 52-1-104.

¹¹² Srovnej tamtéž, sign. 52-1-131.

¹¹³ Srovnej tamtéž, sign. 52-1-342.

¹¹⁴ Srovnej tamtéž, sign. 52-1-504.

¹¹⁵ Srovnej ABS Praha, fond Ústředna Státní bezpečnosti po roce 1945, sign. 305-227-1.

¹¹⁶ Srovnej NA, fond Okupační vězeňské spisy, složka Seznam Židů v protektorátu, ORL Kladno – reinventarizace fondu.

¹¹⁷ PhDr. Jana Špíchalová ze Židovského muzea v Praze zjistila, že matka Štěpánky Mikešové Růžena Löwingerová, narozená 18. března 1880, a otec Moric Löwinger, narozený 4. března 1873, byli 27. ledna 1943 deportováni hromadným transportem Co z Uherského Brodu do ghetta v Terezíně a 6. září 1943 do koncentračního tábora Osvětimi. Srovnej databáze Židovského muzea Praha. Dále srov. MIROSLAV KÁRNÝ A KOL., *Terezínská pamětní kniha II. Záznam o transportu Co vypraveném z Uherského Brodu do Terezína 27. ledna 1943*, Praha 1995, s. 1149.

židovských občanů dopadených na útěku gestapem.¹¹⁸ Buštěhradští četníci se dostávali pod stále silnější tlak a pravděpodobně dospívali k názoru, že Štěpánku Mikešovou již krýt nemohou, i přesto, že již před vyhlášením stanného práva měla formálně splněnu povinnost policejního přihlášení k pobytu. Měli důvod se obávat, že německé úřady o jejím židovském původu vědí, anebo že jej při intenzivní perlustraci lidických obyvatel snadno zjistí. Přitom by mohlo vyjít najevo i záměrné „nekonání úřední povinnosti“, a to by pro četníky v době druhého stanného práva znamenalo trest smrti zastřelením. Zapůsobily na ně též informace o velkém počtu protektorátních četníků a policistů, kteří byli za druhého stanného práva zatýkáni a postupně pak vražděni na popravnicích strelnicích.¹¹⁹ Z dochovaného hlášení je zřejmé, že 2. června 1942, kdy Evžen Ressler odváděl Štěpánku Mikešovou z Lidic do vazby kladenského gestapa, byl velitel četnické stanice v Buštěhradě Babůrek velmi vyděšený.¹²⁰ Co se však stalo bezprostředním podnětem k zatčení Štěpánky Mikešové, se nejspíše již nepodaří zjistit.

Domnívám se, že hlášení o údajném udavačství Alžběty Doležalové napsal Evžen Ressler v prosinci 1945 ve strachu z možnosti svého trestního stíhání. Vždyť to byl on, kdo Mikešovou předal gestapu. Ostatně na osudu velitele četnické stanice v Buštěhradě Babůrka mohl aktuálně pozorovat, jak snadno se na adresu někdejších protektorátních četníků a policistů vznášela obvinění z nadměrné služební horlivosti a z kola-

¹¹⁸ Příkladem takových obětí poprav jsou dva muži zastřelení 2. června 1942 v Praze-Kobylisích: „Žid“ dr. Max Gach a tzv. árijec Emanuel Grof. Rozhlas i tisk jako důvod jejich odsouzení k smrti uvedly: „Odsouzený Gach zdržoval se, aniž byl policejně hlášen u odsouzeného Grofa. Grof o tom věděl.“ Srovnej Polední list, 3. června 1942, III. vydání, s. 1: „ČTK Praha 2. června 1942 byli odsouzeni k smrti zastřelením: II. G a c h Max, dr., Žid, narozený 2. června 1883, bytem v Praze XII.“ A dále: „12. G r o f Emanuel, majitel kadeřnického závodu, narozený 10. května 1899, bytem v Praze XIII.“ Později se začala v tisku objevovat jména dalších českých vlastenců popravených za stejný, nebo podobný čin.

¹¹⁹ Srovnej Nedělní list, 21. června 1942, III. vydání, s. 1–2: „ČTK P r a h a 20. června. Rozsudkem stanného soudu v Praze ze dne 20. června 1942 byly osoby tyto odsouzeny k smrti zastřelením: 8. P a l i č k a a Josef, policejní agent, narozený 2. dubna 1909, bytem v Říčanech. [...] Josef Palička zneužil své úřední pravomoci a zaopatřil Židovi Steinovi dvě občanské legitimace, jež odcizil na okresním úřadě v Říčanech, aby Židovi poskytl možnost bydlet v Praze jakožto Arijec.“

¹²⁰ Svědčí o tom také zdánlivá maličkost, že hlášení pro kladenskou úřadovnu gestapa podepsal jako Adalbert Babůrek, přičemž jeho skutečné jméno bylo Vojtěch Babůrek. Srovnej Buštěhrad, 1942, červen, 2. hlášení velitele četnické stanice v Buštěhradě Vojtěcha Babůrka o zatčení Štěpánky Mikešové kvůli zfalšování přihlášky k pobytu. ABS Praha, fond Lidice, různé spisy a protokoly o Lidicích, sign. S–6–13.

borace.¹²¹ Proto Ressler půl roku po válce napsal své falešné svědectví. Nepodařilo se mi sice najít přímý důkaz či nevyvratitelný doklad, že Alžběta Doležalová udání učinit nemohla,¹²² snášet důkazy má ovšem ten, kdo obviňuje, tj. v prosinci 1945 to měl učinit Evžen Ressler. V roce 2015 si Vojtěch Kyncl bohužel „vystačil“ s Resslerovým hlášením, aniž zkoumal, zda je či není hodnověrné.¹²³

Nový obraz Lidic a české protektorátní společnosti?

V poslední části knihy, nazvané *Traumatický závěr* (s. 574–578), je čtenář konfrontován s autorovým zamyšlením nad tím, co pro dnešního člověka tragédie Lidic symbolizuje. Kyncl považuje vražednou akci v Lidicích za událost, která je do dnešních dnů traumatem českého národa. Zamýšlí se nad „velkou ránou“ a z ní vyplývajícím „studem a ponižením“, které zasáhly „rozvinutý a kulturní národ, jenž se pod nátlakem vzdal obranných prostředků“. Ponižujícími událostmi je zřejmě míněna mnichovská dohoda a zřízení tzv. protektorátu. Dále autor konstatuje, že „bezmoc jednoznačně určovala jednání mas, které hledaly únik před stupňovaným útokem. Ten se nakonec opět udál čtrnáct dnů po Lidicích v Ležákách.“ (s. 574) Z kontextu vyplývá, že zde již autor hovoří o období tzv. druhého stanného práva, konkrétně o dnech od 27. května do 10. června, resp. 24. června 1942. Formuluje zde názor, že „druhá hromadná vražda“, tj. postřelení obyvatel Ležáků 24. června 1942, způsobila „pouze neproduktivní apatii“. Je dobře představitelné, že každodenní vraždění a vypálení dvou obcí vyvolalo u značné části českého národa ochromení hrůzou. Kyncl tu ovšem přejímá také názor uváděný ve zprávách nacistické Bezpečnostní služby (SD), že „první útok aktivizoval hledání viníků v Anglii a Spojených státech“. Nezpochybňuji fakt, že v těchto zprávách se hovoří o výtkách Čechů na adresu Spojenců, zejména Velké Británie. Lze to ale považovat za důkaz o tehdejší smýšlení většinové české společnosti? O údajné „vině Anglie“ a „zločince Beneše za českou krev nevinně prolitou“ soustavně mluvila nacistická propaganda ústy kolaboranta Emanuela Moravce, státního prezidenta Emila Háchy a protektorátního

¹²¹ Srovnej MARTIN SOVÁK, *Vojtěch Babůrek, dědic lidické tragédie*, in: *Almanach příspěvků z 6. konference policejních historiků*, Praha 2011, s. 184–188.

¹²² Takovým dokladem by se hypoteticky mohla stát např. zpráva o její nepřítomnosti v Lidicích a Buštěhradu 2. června 1942, lékařská zpráva o její hospitalizaci v nemocnici mimo okres Slaný, předvolání na nějaký úřad či soud do vzdáleného města, anebo svědectví dalších osob, která by Ressleru výpověď přesvědčivě vyvracela.

¹²³ Srovnej VOJTĚCH ŠUSTEK, *Nepravdivé obvinění lidické ženy Alžběty Doležalové z udavačství*, *Slánský obzor* 25, 2018, s. 48–75.

kolaborantského tisku. Teror však rozpoutali a hromadných vražd se dopouštěli Němci. Kyncl si svůj úsudek o reakci české společnosti na nacistické brutální násilí utvořil, soudě podle citací a odkazů v knize, takřka výhradně na základě zpráv Bezpečnostní služby (SD).

Bezradný jsem i z navazujících autorových konstatování: „Naopak byla vynesena řada trestů smrti pro schvalování atentátu, když se lidé kriticky dotkli schopností nacistů nebo zesměšlili jejich moc.“ (s. 574) Tuto skutečnost dává Kyncl do protikladu k manifestacím organizovaným okupační mocí, které on považuje za „velká shromáždění lidu v okresních a krajských městech“ (tamtéž). Podle jeho názoru ta shromáždění „byla přirozenou a v podstatě jedinou možností davové sounáležitosti a pomyslného úkrytu v anonymitě“ (tamtéž). Za delikt tzv. „schvalování atentátu na zastupujícího říšského protektora a vyzývání k podpoře jeho pachatelů“ byly skutečně postříleny desítky Čechů, kteří se dopustili nějakého posměšného výroku na adresu Heydricha a okupační moci. Daleko větší množství obětí těchto vražd ovšem tvořili Češi, kterých se nacistický režim zbavoval jako svých aktivních nebo i potenciálních odpůrců a tzv. schvalování atentátu bylo pouhou formální záminkou. Po zahájení teroru si lidé dávali pozor, o čem a s kým mluví, takže většina popravených nebyla zastřelena pro delikt tzv. „schvalování“, třebaže takový důvod jejich popravy uváděl tisk. Rovněž „velká shromáždění lidu“ byla jen součástí propagandistické kampaně organizované Němci, byť s pomocí českých kolaborantů a pomahačů. „Obyčejní“ Češi se jich zúčastňovali pod dohledem a ze strachu z trestu smrti zastřelením. Zcela určitě pak nezažívali během takových manifestací „davovou sounáležitost“. Co by bylo jejím pramenem? Strach z popravy, případně z genocidy celého národa?

Kyncl tak dospívá k názoru, že vražedná akce v Lidicích a další zločiny, jichž se okupační moc dopustila, vedly k „rozpolcení společnosti“ (s. 574). Konstatuje tu poněkud nejasně, že toto rozpolcení „pod heslem ‚Kdo není s námi, jde proti nám‘ snadno odvede pozornost od příčiny problému“. Česká společnost se podle jeho mínění začala po vyvraždění Lidic dělit „na skupinu dobrou a zlou“. Z textu knihy však není zřejmé, na základě čeho se tyto dvě části údajně rozpolcené české společnosti vymezovaly. Také tvrzení, že „tuto polarizaci dokázali nacisté poměrně efektivně využívat“, není v knize blíže doloženo. V textu se následně hovoří o tom, že „útok na jednu vesnici byl brutálním zásahem do základních norem chování a hodnot celé země“ (tamtéž). To je nepochybně pravda, protože české moderní dějiny teror srovnatelný se zločinem

v Lidicích do června roku 1942 neznají. K dalšímu Kynclovu výroku, že „základní ochranná funkce, kterou stát a společnost plní vůči jedinci, přestala být efektivním nástrojem obrany a podpory“, je ovšem třeba podotknout, že v červnu 1942 neexistoval český stát, nýbrž německý nacistický okupační režim, a že česká společnost byla systematicky destrukována v duchu nacistických genocidních plánů.

Pozornost si zaslouží snaha Vojtěcha Kyncla nalézt odpověď na otázku, jak se vůbec mohly přežít ženy z Lidic vyrovnat s prožitou ztrátou svých nejbližších, se zničením svého domova a s utrpením prožitým v německých koncentračních táborech, jak se po válce dokázaly vrátit zpět do normálního života. Kyncl, vzhledem k časovému odstupu více než sedmi desetiletí, měl jen minimum příležitostí hovořit na toto téma přímo s lidickými ženami nebo s dalšími lidmi s podobnou zkušeností. Proto hledal odpovědi mimo jiné v odborné psychologické literatuře. Překvapivě jednu z nich našel v psychologickém jevu, který se údajně objevuje u lidí, kteří prožili utrpení srovnatelné s tím, jakým prošly lidické ženy – v tzv. obrácené agresi. Tato agrese se projevuje „nikoliv vůči pachatelům, kterým po právu patří, ale vůči lidem, kteří se traumatizované oběti snaží pomoci“ (s. 575). Nikdy jsem bohužel nemluvil s žádnou z lidických žen. Znal jsem však více než tři desítky žen i mužů, kteří prožili srovnatelné hrůzy v podobě vyvraždění jejich nejbližších a věznění v německých koncentračních táborech. Na nikom jsem něco podobného jevu, o němž Kyncl píše, nepozoroval. Ani on sám ostatně neuvádí, jak se syndrom obrácené agrese projevil v případě lidických žen. Přesto tvrdí, že „jedině narcismus pomohl přeživším k dalšímu životu“ (s. 575). Poruchu osobnosti či vadu charakteru zvanou narcismus a ani cokoliv, co by se tomu podobalo, jsem nezaznamenal ani u jednoho z lidí, které jsem osobně znal a kteří prošli utrpením srovnatelným s prožitky lidických žen. Naopak naprostá většina z nich ve mně zanechala dojem velmi skromných, kultivovaných, osobně sympatických, vnitřně vyrovnaných lidí.

„Postavili jsme památník naší neschopnosti a nemohoucnosti k obraně. Přesto je zde patrné konečné vojenské vítězství nad diktaturou. Vyloučili jsme z lidického příběhu všechny, kdo neodpovídají našim představám o odvážných hrdinech nebo o čistých obětech. Ze seznamu vzpomínaných jsme vyškrtli Marii Maříkovou s manželem a jejich dva syny, Štěpánku Mikešovou, Františka Sajdla a další.“ (s. 578) K takovému shrnutí dospívá autor posuzované monografie při zvažování, co Lidice představují pro historické povědomí českého národa. Řečeno s jistou dávkou černého

humoru, pokud by čtenář přijal tento názor, těžko by se ubránil úvahám, zda by dnes nebylo nejlepší památník Lidic zbourat. Kyncl si neuvědomuje, že německá okupační moc spáchala zločin v Lidicích právě proto, že Češi vykonali velký obranný čin. Masakr byl pomstou za zneškodnění Heydricha – jednoho z nejvlivnějších nacistických zločinců a blízkého Hitlerova spolupracovníka –, které se zdařilo dvěma československým vojákům za podpory desítek českých vlastenců – mužů, žen i dětí.

Věta o „vyškrtnutí“ památky těch obyvatel Lidic, kteří údajně nezapadají do aktuálně prezentované (oficiální) interpretace příběhu Lidic, je zcela nesmyslná. Rodina Maříkova není v seznamu obětí, protože unikla – díky Bohu – osudu svých sousedů, když ji v noci z 9. na 10. června 1942 Němci z Lidic z nezjištěných důvodů vyvedli (s. 180n.). Maříkovi prošli také velkým duševním utrpením, ztratili své blízké, ale Vladimír Mařík nebyl 10. června zastřelen, Marie Maříková nebyla deportována do koncentračního tábora a jejich děti nebyly zplynovány v Chelmnu. Štěpánka Mikešová byla umučena stejně jako mnohé lidické ženy, ale stala se obětí jiné genocidy – nacistického vyvražďování občanů židovského původu, nikoliv vražedné akce v Lidicích 10. června 1942, o které pojednává expozice muzea.¹²⁴

Osud Františka Sajdla vzbuzuje morbidní senzací tím, že v době zločinu v Lidicích byl vězněn za vraždu vlastního syna a nebyl 10. června 1942 zastřelen. Stěží lze však najít rozumný důvod, proč v lidickém památníku akcentovat jeho příběh. Ostatně Kyncl věnoval ve své knize Sajdlovi a jeho zločinu, spáchanému roku 1938, větší prostor než událostem, které přímo souvisejí s tragédií Lidic v roce 1942. Jestliže Kyncl vytýká Památníku Lidice zamlčování příběhu Františka Sajdla, v jeho knize naopak postrádáme verifikovaný seznam lidických obyvatel, kteří byli zavražděni v Lidicích a v Praze, seznam žen a dětí, které zahynuly ve vyhlazovacích táborech, a také seznam obyvatel Lidic, kteří se dožili 8. května 1945.

Závěrem

Na základě výše provedeného rozboru podstatných částí nejnovější knihy o Lidicích je bohužel nutno konstatovat, že systematická exaktní analýza a objektivní rekonstrukce událostí spojených s vyhlazením obce, která by reflektovala všechny souvislosti a faktory ovlivňující rozhodování a konání aktérů, jejich osobní motivace i nezamýšlené důsledky jejich

¹²⁴ Jak mi sdělila PhDr. Jana Šplíchalová, jméno Štěpánky Mikešové je zapsáno v Pinkasově synagoze v Praze spolu s dalšími oběťmi genocidy židovských občanů.

činů, nadále chybí. Zejména se to týká soustavnějšího poznání systému nacistického okupačního aparátu a mechanismů (nejen represivních), jimiž si tento aparát podřizoval a ovládal českou protektorátní společnost. Dochované a v posledních letech zpřístupněné prameny se přitom provenienčně i obsahově vztahují především k těmto mechanismům. Dávají možnost kriticky je rozkrýt a rekonstruovat přesnější a objektivnější obraz tzv. heydrichiády a v jeho rámci též průběh a souvislosti lidické (a ležácké) tragédie. Umožňují odhalit a vyvrátit lživé konstrukce nacistické i na ní závislé protektorátní propagandy, stejně jako některé zkreslené interpretace dobových událostí, které záměrně i nezáměrně ovlivnily obraz lidické tragédie v poválečném období.

Některé Kynclovy vývody jsou tváří v tvář řeči kriticky analyzovaných autentických pramenů stěží akceptovatelné, jiné jsou vágní, nejasné a mají blízko k frazeologii módních učeneckých floskulí, které bohužel našly cestu i do vědeckých dějepisných monografií. Až flagelantské úsilí o verbální přehodnocení domácích „legend a mýtů“, jež údajně spoluvytvořily tendenčně upravený symbol Lidic, odvedlo autora od hlubšího zkoumání řady jiných důležitých aspektů, mimo jiné také toho, jak a proč se Lidice již v době války staly symbolem nejen pro český národ, ale též pro veřejné mínění států protifašistické a protinacistické koalice, včetně mnoha zemí na kontinentech mimo Evropu.

Ambiciózní záměr Vojtěcha Kyncla napsat na základě „plošného archivního výzkumu“ (s. 13) odbornou monografii, která by nejen rozšířila a zpřesnila historické poznání válečného příběhu Lidic, ale také jej očistila od údajných deformací a podala v novém světle, se tedy příliš nezdařil. Lidice na svoji „velkou“ vědeckou monografii nadále čekají.¹²⁵

¹²⁵ Děkuji doc. Václavu Ledvinkovi a prof. Jiřímu Peškovi za jejich věcné připomínky k textu této studie, rovněž i za její důkladné redakční zpracování.

